Elektrodynamika i podstawy optyki

Notatki z ćwiczeń

Wykładowcy:
prof. Krzysztof Turzyński

Skryba:
Szymon Cedrowski

Spis treści

1 Elektrostatyka **4**
Ćwiczenia 1: Laplace w kartezjańskich 4
Ćwiczenia 2: Laplace w cylindrycznych, Green 6
Ćwiczenia 3: Green dla sfery, Laplace w sferycznych dla symetrii osiowej . . . 12
Ćwiczenia 4: Sfery dielektryczne, pole zewnętrzne 14

2 Magnetostatyka **20**
Ćwiczenia 5: Dipol magnetyczny, warunki sklejania 20
Ćwiczenia 6: Indukcja wzajemna, tensor napięć 23
Ćwiczenia 7: Przepływ prądu, prądy wirowe 29

Rozdział 1

Elektrostatyka

Ćwiczenia 1: Laplace w kartezjańskich

Zadanie 1 Mamy sześcian o długości boku a, którego górna ścianka ma potencjał V_0, pozostałe są uziemione. Szukamy rozkładu potencjału w środku sześcianu. 06 paź 2021

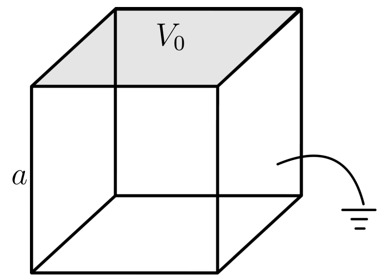

Rysunek 1.1: Sześcian

Równaniem Laplaca można szukać rozkładu pola w pustej przestrzeni (przy zerowej gęstości ładunku). Tutaj przestrzeń jest pusta. Rozwiązujemy $\Delta V = 0$ we współrzędnych kartezjańskich.

$$\left(\frac{\partial^2}{\partial x^2} + \frac{\partial^2}{\partial y^2} + \frac{\partial^2}{\partial z^2}\right) V(x, y, z) = 0$$

To można rozwiązać metodą separacji zmiennych przez postulat $V(x, y, z) = X(x)Y(y)Z(z)$. Po podstawieniu do równania i podzieleniu przez V (można bo zero na podrozmaitości wymiaru 2 w $\mathbb{R}^3$ nas nie martwi (zbiór miary zero), natomiast jeśli zero byłoby w obszarze wymiaru 3, rozwiązanie rozszerza się do zera) i będziemy mieć

$$\frac{X''}{X} + \frac{Y''}{Y} + \frac{Z''}{Z} = 0$$

Każdy z 3 składników musi być równy pewnej stałej, które w każdym punkcie $\mathbb{R}^3$ dodają się do zera.

$$\frac{X''}{X} = \begin{cases} \alpha^2 \\ -\alpha^2 \\ 0 \end{cases}$$

Jeśli po prawej stronie jest 0 to wówczas $X(x) = A + Bx$. Nie da się dla funkcji liniowej wyzerować tej funkcji dla dwóch różnych argumentów. Z uwagi na warunki brzegowe, to rozwiązanie jest nieakceptowalne. Poza tym, z symetrii wiadomo, że $Y''/Y = 0$, zatem $Z''/Z = 0$. To równouprawnienie wszystkich kierunków powoduje zgrzyt z warunkami brzegowymi.

Jeśli po prawej stronie jest stała dodatnia, to $X(x) = Ae^{\alpha x} + Be^{-\alpha x}$, na płaszczyźnie $x = 0$ ma być zerowe, zatem $A = -B$ i stąd $X(x) = C \sinh(\alpha x)$. Podstawiając $x = a$ widzimy, że $\sinh(\alpha a) = 0$ czyli $\alpha = 0$. Rozwiązanie jest więc niedobre.

Jeśli po prawej stronie jest stała ujemna, to $X(x) = A\cos(\alpha x) + B\sin(\alpha x)$. Da się wyzerować to w wielu miejscach. Z warunków na zerowych ściankach, $A = 0$, $B \sin \alpha a = 0$ zatem $\alpha a = n\pi$ dla $n \in \mathbb{N}$. Koniec końców,

$$\begin{aligned}
\frac{X''}{X} &= -\left(\frac{n\pi}{a}\right)^2 \\
\frac{Y''}{Y} &= -\left(\frac{m\pi}{a}\right)^2 \\
\frac{Z''}{Z} &= \left(\frac{\pi}{a}\right)^2 (n^2 + m^2)
\end{aligned}$$

Stąd,

$$V(x, y, z) = \sum_{n,m \in \mathbb{N}_+} A_{nm} \sin\left(\frac{n\pi x}{a}\right) \sin\left(\frac{m\pi y}{a}\right) \sinh\left(\frac{\pi z\sqrt{n^2 + m^2}}{a}\right)$$

Sumujemy tylko po dodatnich naturalnych, gdyż sin i sinh są symetryczne, a dla $n, m = 0$ człon się i tak zeruje. Zostaje warunek brzegowy.

$$V(x, y, a) = \sum_{n,m \in \mathbb{N}_+} A_{nm} \sin\left(\frac{n\pi x}{a}\right) \sin\left(\frac{m\pi y}{a}\right) \sinh\left(\pi\sqrt{n^2 + m^2}\right) = V_0$$

Funkcje w tym szeregu tworzą ortogonalny układ liniowy, zatem $A_{nm} \sim \langle V_{nm}|V\rangle$.

$$\begin{aligned}
\int_0^a \mathrm{d}x \int_0^a \mathrm{d}y\, V(x, y, a) \sin\frac{n'\pi}{a}x \sin\frac{m'\pi}{a}y = \sum_{n,m}^{\infty} &\int_0^a \mathrm{d}x \sin\frac{n\pi}{a}x \sin\frac{n'\pi}{a}x \cdot \\
&\cdot \int_0^a \mathrm{d}y \sin\frac{m\pi}{a}y \sin\frac{m'\pi}{a}y \cdot A_{nm} \sinh \pi\sqrt{n^2 + m^2} \\
&\overset{!}{=} \int_0^a \mathrm{d}x \int_0^a \mathrm{d}y\, V_0 \sin\frac{n'\pi}{a}x \sin\frac{m'\pi}{a}y
\end{aligned}$$

Stąd,

$$\frac{a^2}{4} A_{n'm'} \sinh \pi\sqrt{n'^2 + m'^2} = \int_0^a \mathrm{d}x \int_0^a \mathrm{d}y\, V_0 \sin\frac{n'\pi}{a}x \sin\frac{m'\pi}{a}y$$

Naturalnie,

$$\int_0^a \mathrm{d}x \sin\frac{n\pi}{a}x = \begin{cases} \dfrac{2a}{n\pi} & n \mod 2 = 1 \\ 0 & n \mod 2 = 0 \end{cases}$$

Zatem,

$$A_{nm} = \begin{cases} \dfrac{V_0}{\sinh \pi\sqrt{n^2+m^2}} \dfrac{16}{nm\pi^2} & n, m \mod 2 = 1 \\ 0 & \text{w innym razie} \end{cases}$$

Finalnie, po podstawieniu jawnej nieparzystości parametrów,

$$V(x,y,z) = \sum_{n,m\in\mathbb{N}} \frac{16V_0}{(2n+1)(2m+1)\pi^2} \frac{\sinh \frac{\pi}{a} z\sqrt{(2n+1)^2+(2m+1)^2}}{\sinh \pi\sqrt{(2n+1)^2+(2m+1)^2}} \cdot \\ \cdot \sin\frac{(2n+1)\pi x}{a} \sin\frac{(2m+1)\pi y}{a}$$

Rogi sześcianu w tym problemie i tak odznaczały się nieciągłością potencjału, zatem nieskończonościami w polu. Nie przeszkadza nam więc, że podchodząc różnymi drogami do rogu dostajemy różne przejścia graniczne potencjału. Po prostu i tak szukaliśmy rozwiązania wewnątrz sześcianu.

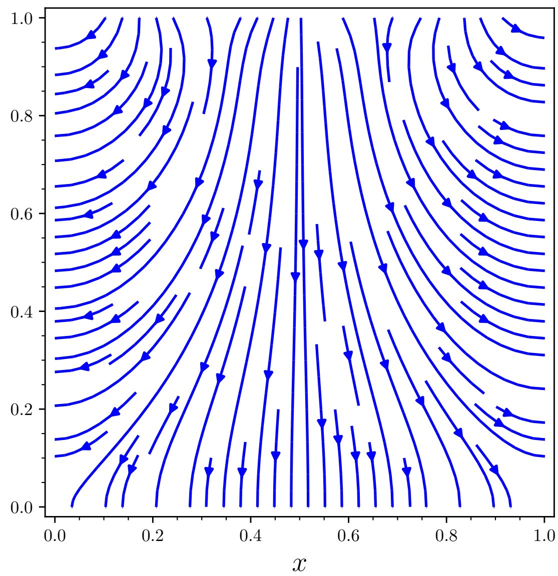

Rysunek 1.2: Wykres linii pola w płaszczyźnie $y = a/2$ dla $a = 1$, obliczony z pierwszych 9 wyrazów szeregu zadającego V.

Zadanie 2 Mamy nieskończoną tubę o przekroju będącym kwadratem o boku a. Podobnie jak poprzednio, górne denko ma potencjał V_0, pozostałe uziemione. Omówmy to jakościowo.

Nie ma warunku brzegowego $V(z=0)=0$. Wiadomo było, że $Z = Ae^{\beta z} + Be^{-\beta z}$. Tym razem zagadnienie trzeba potraktować idąc z z do $-\infty$. Życzylibyśmy sobie, żeby $V(z) \xrightarrow{z\to-\infty} 0$. Ponieważ ładunek efektywnie obejmuje skończony obszar przestrzeni, właściwa asymptotyka jest właśnie taka. Stąd, $Z = Ae^{\beta z}$.

Ćwiczenia 2: Laplace w cylindrycznych, Green

13 paź 2021 **Zadanie 1** Mamy walec nieskończony o promieniu R_0, którego oś pokrywa się osią z. Potencjał na walcu na $y > 0$ wynosi V_0, a po stronie $y < 0$ wynosi $-V_0$.

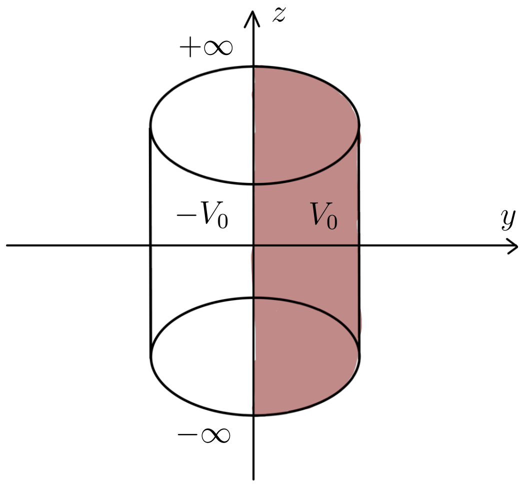

Rysunek 1.3: Nieskończony walec w przekroju poprzecznym.

Mamy spełnione równanie Laplaca dla potencjału:

$$\frac{\partial^2 V}{\partial \rho^2} + \frac{1}{\rho}\frac{\partial V}{\partial \rho} + \frac{1}{\rho^2}\frac{\partial^2 V}{\partial \phi^2} + \frac{\partial^2 V}{\partial z^2} = 0$$

Potencjał nie zależy od z z symetrii. Zostaje funkcja zależąca od dwóch zmiennych. Szukamy rozwiązań postaci $V(\rho, \phi) = R(\rho)\Phi(\phi)$.

$$\frac{\rho^2 R'' + \rho R'}{R}(\rho) + \frac{\Phi''}{\Phi}(\phi) = 0$$

Teraz zaczyna się zabawa.

$$\frac{\Phi''}{\Phi} = \begin{cases} n^2 \\ -n^2 \\ 0 \end{cases}$$

W przypadku $-n^2$ dostajemy $\Phi(\phi) = A\sin n\phi + B\cos n\phi$. Chcemy oczekiwać ciągłości i różniczkowalności (bo nie chcemy ładunku powierzchniowego co oznaczałby skok pola). To nam da $n \in \mathbb{N}$. Przypadek n^2 jest nieakceptowalny ze względu na nieokresowość funkcji hiperbolicznych. Przypadek z $n = 0$ daje $\Phi = A + B\phi$, z okresowości $B = 0$. Tutaj zastosowania ten przypadek mieć nie będzie, bo u nas jawnie potencjał jest zależny od kąta. W ogólności natomiast byłby to dopuszczalny przypadek, w tych współrzędnych nie prowadzi on do zerowego potencjału jak poprzednio. Zostajemy więc z równaniem radialnym:

$$\rho^2 \frac{R''}{R} + \rho\frac{R'}{R} = n^2$$

Postulujmy rozwiązanie postaci $R(\rho) \sim \rho^\alpha$, stąd

$$\begin{aligned} \alpha(\alpha-1)+\alpha &= n^2 \\ \alpha^2 &= n^2 \end{aligned}$$

Stąd $\alpha = n$ lub $\alpha = -n$.

$$R(\rho) = C\rho^n + D\rho^{-n}$$

Trzeba jeszcze rozważyć $n = 0$. Wówczas, $\Phi(\phi) = B$ oraz $R(\rho) = C + D\log\rho$.

$$V(\rho,\phi) = C + D\log\rho + \sum_{n=1}^{\infty}(C_n\rho^n + D_n\rho^n)(A_n\sin n\phi + B_n\cos n\phi)$$

Interesuje nas potencjał wewnątrz walca. W środku rury nie ma ładunków, nie powinniśmy oczekiwać żadnych osobliwości. $\log\rho$ ma osobliwość w zerze, sygnalizowałoby to obecność potencjału od linii naładowanej w środku walca. Żegnamy się również z wkładem $D_n\rho^{-n}$. Ponadto, szukamy tylko rozwiązań antysymetrycznych ze względu na odbicie o π, bo mamy skok potencjału na brzegu z V_0 do $-V_0$.

$$V(\rho,\phi) = -V(\rho, 2\pi-\phi)$$

To pozwala na usunięcie kawałka $A_n\cos n\phi$. Akurat w tym przypadku możemy też wywalić tę stałą, bo ona jest nieczuła na tę wspomnianą antysymetrię. I tak musi wyjść zerowa. W ogólności nie można jej usunąć, bo jest potrzebna do uzgodnienia warunków brzegowych zadanych przez wartość potencjału.

$$V(\rho,\phi) = \sum_{n=1}^{\infty} a_n\rho^n\sin n\phi$$

Mamy ogólne rozwiązanie zgodne z generalnymi symetriami narzucanymi w oczywisty sposób przez warunki brzegowe. Teraz chcemy nałożyć te warunki i wyznaczyć pozostałe stałe a_n. Zakładamy, że walec ma promień R_0. Warunek brzegowy to:

$$V(R_0,\phi) = \begin{cases} V_0 & \phi\in(0,\pi) \\ -V_0 & \phi\in(\pi,2\pi) \end{cases}$$

$\sin n\phi$ tworzą układ ortogonalny, więc używamy tego faktu.

$$\int_0^{2\pi}\sum_{n=1}^{\infty} a_nR_0^n\sin n\phi\sin n'\phi\,\mathrm{d}\phi = \pi a_{n'}R_0^{n'}$$

Z drugiej strony, jest to równe wyrażeniu

$$\begin{aligned} \int_0^{\pi} V_0\sin n'\phi\,\mathrm{d}\phi - \int_\pi^{2\pi} V_0\sin n'\phi\,\mathrm{d}\phi &= \frac{V_0}{n'}\left(-\cos n'\phi\Big|_\pi^0 + \cos n'\phi\Big|_{2\pi}^0\right) \\ &= \frac{2V_0}{n'}(1-\cos n'\pi) = \frac{2V_0}{n'}\left[1-(-1)^{n'}\right] \\ &= \begin{cases} \dfrac{4V_0}{n'} & n' \mod 2 = 1 \\ 0 & n' \mod 2 = 0 \end{cases} \end{aligned}$$

Stąd,

$$a_{2m+1} = \frac{4V_0}{\pi(2m+1)R_0^{2m+1}}$$

A reszta współczynników się zeruje. Finalnie,

$$V(\rho,\phi) = \sum_{n=0}^{\infty} \frac{4V_0}{\pi(2n+1)} \frac{\rho^{2n+1}}{R_0^{2n+1}} \sin(2n+1)\phi$$

Ten szereg jest nawet sumowalny. Zauważmy, że $\sin x = \operatorname{Im} e^{ix}$. Współczynniki szeregu są rzeczywiste, więc

$$V(\rho,\phi) = \frac{2V_0}{\pi} \operatorname{Im} \sum_{n=0}^{\infty} \frac{2}{2n+1} \left(\frac{\rho e^{i\phi}}{R_0}\right)^{2n+1}$$

Przypomnijmy sobie rozwinięcia logarytmów,

$$\begin{aligned} \log(1+\varepsilon) &= \varepsilon - \frac{1}{2}\varepsilon^2 + \frac{1}{3}\varepsilon^3 + \cdots \\ \log(1-\varepsilon) &= -\varepsilon - \frac{1}{2}\varepsilon^2 - \frac{1}{3}\varepsilon^3 + \cdots \end{aligned}$$

Po odjęciu stornami dostaniemy

$$\log(1+\varepsilon) - \log(1-\varepsilon) = 2\varepsilon + \frac{2}{3}\varepsilon^3 + \frac{2}{5}\varepsilon^5 + \cdots$$

Stąd,

$$V(\rho,\phi) = \frac{2V_0}{\pi} \operatorname{Im} \log \frac{1 + \frac{\rho e^{i\phi}}{R_0}}{1 - \frac{\rho e^{i\phi}}{R_0}}$$

Zauważmy, że $\log\big(Re^{i\phi}\big) = \log R + i\phi$. Mnożymy licznik i mianownik przez sprzężenie zespolone mianownika,

$$= \frac{2V_0}{\pi} \operatorname{Im} \log \frac{1 - \frac{\rho^2}{R_0^2} + \frac{\rho}{R_0}(e^{i\phi} - e^{-i\phi})}{\left|1 - \frac{\rho e^{i\phi}}{R_0}\right|^2} =$$

Teraz widać jasno część rzeczywistą i urojoną pod logarytmem. Trzeba to zapisać w postaci $Re^{i\Phi}$.

$$\tan\Phi = \frac{2\frac{\rho}{R_0}\sin\phi}{1 - \frac{\rho^2}{R_0^2}}$$

Stąd,

$$V(\rho,\phi) = \frac{2V_0}{\pi} \tan^{-1} \frac{2\frac{\rho}{R_0}\sin\phi}{1 - \frac{\rho^2}{R_0^2}}$$

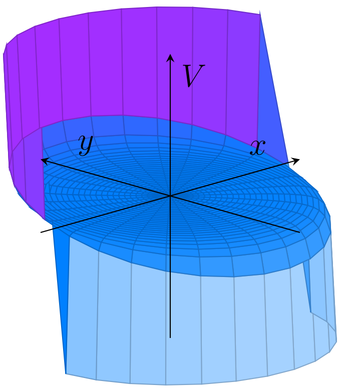

Rysunek 1.4: $V(x, y)$ wewnątrz cylindra. Wyraźnie widać, że największe pole (największy skok potencjału) jest przy ściankach, wewnątrz cylindra szybko zanika.

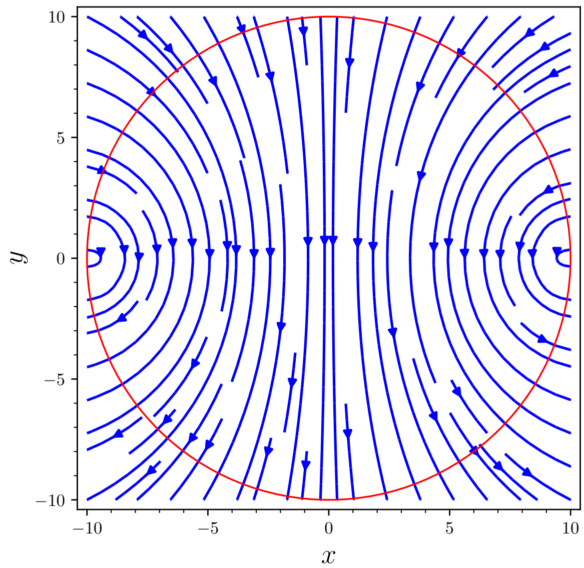

Rysunek 1.5: Wykres linii pola w płaszczyznach poziomych dla $R_0 = 10$.

Zadanie 2 Sprawdzić bezpośrednim rachunkiem, że potencjał elektrostatyczny dany wzorem Coulomba

$$V(\mathbf{r}) = \frac{1}{4\pi\varepsilon_0} \int_V \frac{\rho(\mathbf{r}')}{|\mathbf{r} - \mathbf{r}'|} \, \mathrm{d}^3\mathbf{r}'$$

spełnia równanie Poissona

$$\nabla^2 V = -\frac{\rho}{\varepsilon_0}$$

By brute force,

$$\nabla^2 \frac{1}{4\pi\varepsilon_0} \int \frac{\rho(\mathbf{r}')}{|\mathbf{r} - \mathbf{r}'|} \, \mathrm{d}^3\mathbf{r}' = \frac{1}{4\pi\varepsilon_0} \int -4\pi\delta^{(3)}(\mathbf{r} - \mathbf{r}')\rho(\mathbf{r}') \, \mathrm{d}^3\mathbf{r}' = -\frac{\rho(\mathbf{r})}{\varepsilon_0}$$

Dowód, że $\Delta(1/r) = -4\pi\delta(0)$ w sensie dystrybucyjnym znajduje się w notatkach z Analizy 3R.

Można jeszcze zrobić inaczej,

$$
\begin{aligned}
\nabla^2 V &= \frac{1}{4\pi\varepsilon_0}\int \operatorname{div}\operatorname{grad}\frac{1}{|\mathbf{r}-\mathbf{r}'|}\rho(\mathbf{r}')\,\mathrm{d}^3\mathbf{r}' \\
&= -\frac{1}{4\pi\varepsilon_0}\int \operatorname{div}\frac{\mathbf{r}-\mathbf{r}'}{|\mathbf{r}-\mathbf{r}'|^3}\rho(\mathbf{r}')\,\mathrm{d}^3\mathbf{r}' \\
&= -\frac{1}{4\pi\varepsilon_0}\int \left(\operatorname{div}\frac{\mathbf{r}-\mathbf{r}'}{|\mathbf{r}-\mathbf{r}'|^3}\right)\rho(\mathbf{r}')\,\mathrm{d}^3\mathbf{r}' \\
&= -\frac{1}{4\pi\varepsilon_0}\int \operatorname{div}\left(\frac{\mathbf{r}-\mathbf{r}'}{|\mathbf{r}-\mathbf{r}'|^3}\rho(\mathbf{r}')\right)\mathrm{d}^3\mathbf{r}' + \frac{1}{4\pi\varepsilon_0}\int\frac{\mathbf{r}-\mathbf{r}'}{|\mathbf{r}-\mathbf{r}'|}\operatorname{grad}'\rho\,\mathrm{d}^3\mathbf{r}'
\end{aligned}
$$

gdzie skorzystaliśmy z tożsamości $\operatorname{div}(\phi\mathbf{A}) = \phi\operatorname{div}\mathbf{A} + (\operatorname{grad}\phi)\cdot\mathbf{A}$. Całkujemy teraz po małej (epsilonowej) kólce, korzystamy z twierdzenia Gaussa-Ostrogradskiego,

$$
= -\frac{1}{4\pi\varepsilon_0}\int\frac{\mathbf{r}-\mathbf{r}'}{|\mathbf{r}-\mathbf{r}'|^3}\rho(\mathbf{r}')\frac{\mathbf{r}-\mathbf{r}'}{|\mathbf{r}-\mathbf{r}'|}\,\mathrm{d}\sigma + \frac{1}{4\pi\varepsilon_0}\int\frac{\mathbf{r}-\mathbf{r}'}{|\mathbf{r}-\mathbf{r}'|}\operatorname{grad}'\rho\,\mathrm{d}^3\mathbf{r}'
$$

Druga całka da zero w granicy kulki dążącej do zera (bo to całka z rzutu pola wektorowego na stały kierunek + wyższe pochodne). Pierwsza całka jest trywialna.

$$
= -\frac{4\pi}{4\pi\varepsilon_0}\rho(\mathbf{r}) = -\frac{\rho(\mathbf{r})}{\varepsilon_0}
$$

Zadanie 3 Mamy uziemioną kulę. Wewnątrz kuli, w odległości d od środka umieszczamy ładunek q. Jakie będzie pole wewnątrz kuli?

Można to rozwiązywać metodą obrazów z ładunkiem inwersyjnym. Ale możemy się tym zająć ogólnie metodą funkcji Greena.

> Jeśli mamy typowego ziemniaka V z zadanym potencjałem $V(\mathbf{r}')$ na ∂V, to zachodzi
>
> $$V(\mathbf{r}) = \frac{1}{4\pi\varepsilon_0}\int_{\mathcal{V}}\rho(\mathbf{r}')G_D(\mathbf{r},\mathbf{r}')\,\mathrm{d}^3\mathbf{r}' - \frac{1}{4\pi}\int_{\partial V}V(\mathbf{r}')\frac{\partial G_D(\mathbf{r},\mathbf{r}')}{\partial\mathbf{n}'}\,\mathrm{d}\sigma'$$
>
> Gdy patrzymy na wnętrze V, wektor $\mathbf{n}$ wskazuje na zewnątrz i $\mathcal{V} = V$, natomiast gdy patrzymy na zewnętrze V, wektor normalny wskazuje do środka V i $\mathcal{V} = V'$. $G_D(\mathbf{r},\mathbf{r}') = 0$ dla $\mathbf{r}' \in \partial V$.
>
> $$G_D(\mathbf{r},\mathbf{r}') = \frac{1}{|\mathbf{r}-\mathbf{r}'|} + F_D(\mathbf{r},\mathbf{r}')$$
>
> gdzie F_D spełnia równanie Laplaca $\nabla^2 F_D = 0$.

Z metody obrazów,

$$
V(\mathbf{r}) = \frac{1}{4\pi\varepsilon_0}\frac{q}{|\mathbf{r}-\mathbf{d}|}\underbrace{-\frac{1}{4\pi\varepsilon_0}\frac{\frac{R}{d}q}{\left|\mathbf{r}-\frac{R^2}{d^2}\mathbf{d}\right|}}_{\substack{\text{spełnia równanie Laplaca}\\ \text{wewnątrz sfery}}}
$$

Jeśli pod $q/(4\pi\varepsilon_0)$ podstawimy 1, dostaniemy funkcję Greena zerującą się na sferze. Stąd, natychmiast można ją włożyć do wyrażenia na potencjał i zastosować do dowolnego problemu, gdzie dane są warunki brzegowe na sferze. Zatem ogólnie, dla sfery

$$G_D(\mathbf{r},\mathbf{r}') = \frac{1}{|\mathbf{r}-\mathbf{r}'|} - \frac{\frac{R}{|\mathbf{r}'|}}{\left|\mathbf{r} - \frac{R^2}{|\mathbf{r}'|^2}\mathbf{r}'\right|}$$

Ćwiczenia 3: Green dla sfery, Laplace w sferycznych dla symetrii osiowej

Zadanie 1 Sfera o promieniu R jest naładowana potencjałem $+V_0$ dla $z > 0$ i $-V_0$ dla $z < 0$. Zapisać wzór na $V(\mathbf{r})$ wewnątrz sfery przy użyciu funkcji Greena, wyznaczyć potencjał w punktach $(0,0,z)$ dla $z \in (-R, R)$. 20 paź 2021

Musimy policzyć $\partial G_D(\mathbf{r},\mathbf{r}')/\partial\mathbf{n}'$, gdzie $\mathbf{n} = \hat{e}_r$. Użyjemy też twierdzenia cosinusów do zapisania tych modułów,

$$G_D(\mathbf{r},\mathbf{r}') = \frac{1}{\sqrt{r^2 + r'^2 - 2rr'\cos\theta}} - \frac{\frac{R}{r'}}{\sqrt{r^2 + \frac{R^4}{r'^2} - \frac{2rR^2}{r'}\cos\theta}}$$

W takim razie,

$$\frac{\partial G_D(\mathbf{r},\mathbf{r}')}{\partial\mathbf{n}'} = \frac{\partial G_D(\mathbf{r},\mathbf{r}')}{\partial r'} = \frac{r\cos\theta - r'}{\left(r^2 + r'^2 - 2rr'\cos\theta\right)^{3/2}} + R\frac{r^2 - \frac{rR^2}{r'}\cos\theta}{r'^2\left(r^2 + \frac{R^4}{r'^2} - \frac{2rR^2}{r'}\cos\theta\right)^{3/2}}$$

Całkujemy to po powierzchni sfery $r' = R$, zatem po obcięciu

$$\left.\frac{\partial G_D(\mathbf{r},\mathbf{r}')}{\partial\mathbf{n}}\right|_S = \frac{\frac{r^2}{R} - R}{\left(r^2 + R^2 - 2rR\cos\theta\right)^{3/2}}$$

Uwaga! $\theta = \theta(\mathbf{r},\mathbf{r}')$, jest to kąt między wektorami $\mathbf{r},\mathbf{r}'$ a nie kąt biegunowy. Tak więc musimy podjąć się karkołomnego zadania wyrażenia tego kąta θ w układzie sferycznym (r,ϑ,φ).

$$\begin{aligned}
\mathbf{r} &= (r\cos\varphi\sin\vartheta, r\sin\varphi\sin\vartheta, r\cos\vartheta) \\
\mathbf{r}' &= \left(r'\cos\varphi'\sin\vartheta', r'\sin\varphi'\sin\vartheta', r'\cos\vartheta'\right) \\
\cos\theta = \frac{\mathbf{r}\cdot\mathbf{r}'}{rR} &= \frac{rR\cos\varphi\sin\vartheta\cos\varphi'\sin\vartheta' + rR\sin\varphi\sin\vartheta'\sin\varphi'\sin\vartheta'}{rR} + \frac{rR\cos\vartheta\cos\vartheta'}{rR}
\end{aligned}$$

Używając tożsamości $\cos(x-y) = \cos x\cos y + \sin x\sin y$,

$$= \cos\vartheta\cos\vartheta' - \sin\vartheta\sin\vartheta'\cos(\varphi - \varphi')$$

Finalnie, jesteśmy gotowi by zapisać potencjał. Pierwsza całka zanika, gdyż $\rho(\mathbf{r}) = 0$.

$$\begin{aligned}
V(\mathbf{r}) = \frac{V_0}{4\pi}\int_0^{\pi/2}\mathrm{d}\vartheta'\int_0^{2\pi}\mathrm{d}\varphi'\, &\frac{R^2\sin\vartheta'\left(R - \frac{r^2}{R}\right)}{\left[r^2 + R^2 - 2rR\left(\cos\vartheta\cos\vartheta' - \sin\vartheta\sin\vartheta'\cos(\varphi-\varphi')\right)\right]^{3/2}} \\
- \frac{V_0}{4\pi}\int_{\pi/2}^{\pi}\mathrm{d}\vartheta'\int_0^{2\pi}\mathrm{d}\varphi'\, &\frac{R^2\sin\vartheta'\left(R - \frac{r^2}{R}\right)}{\left[r^2 + R^2 - 2rR\left(\cos\vartheta\cos\vartheta' - \sin\vartheta\sin\vartheta'\cos(\varphi-\varphi')\right)\right]^{3/2}}
\end{aligned}$$

Wow! Jaka niesamowita formuła! Po zamianie zmiennych $\vartheta' \mapsto \pi - \vartheta'$ w drugiej całce, otrzymujemy

$$V(\mathbf{r}) = \frac{V_0 R^3}{4\pi} \int_0^{\pi/2} \mathrm{d}\vartheta' \int_0^{2\pi} \mathrm{d}\varphi' \sin\vartheta' \left(1 - \frac{r^2}{R^2}\right) \cdot$$

$$\cdot \left\{ \frac{1}{\Big[r^2 + R^2 - 2rR\big(\cos\vartheta\cos\vartheta' - \sin\vartheta\sin\vartheta'\cos(\varphi - \varphi')\big)\Big]^{3/2}} \right.$$

$$\left. - \frac{1}{\Big[r^2 + R^2 + 2rR\big(\cos\vartheta\cos\vartheta' - \sin\vartheta\sin\vartheta'\cos(\varphi - \varphi')\big)\Big]^{3/2}} \right\}$$

Pozostaje jeszcze wyznaczyć pole na osi z: $\mathbf{r} = (0, 0, z)$. Tłumaczy się to na warunek $\vartheta = 0$ lub $\vartheta = \pi$. Wówczas w całce wyrażenie podcałkowe zawierające φ' znika i zostajemy z

$$V(z) = \frac{V_0 R^3}{4\pi} \int_0^{\pi/2} \mathrm{d}\vartheta'\, 2\pi \sin\vartheta' \left(1 - \frac{z^2}{R^2}\right) \left[\frac{1}{(z^2 + R^2 - 2zR\cos\vartheta')^{3/2}} \right.$$

$$\left. - \frac{1}{(z^2 + R^2 + 2zR\cos\vartheta')^{3/2}} \right]$$

Dla $\vartheta = \pi$ będzie przeciwny znak.

Zadanie 2 Rozważmy kulę z przewodnika z wnęką w środku i ładunkiem (dodatnim) w tej wnęce. Jaki jest potencjał na zewnątrz?

Pole w przewodniku musi być zerowe (zatem potencjał co najwyżej stały). Przy wnęce wyindukuje się więc ładunek ujemny, a na powierzchni kuli ładunek dodatni (równomiernie). Rozkład ładunku będzie równomierny, gdyż pole przy powierzchni musi być prostopadłe do kuli (styczne pole oznacza prąd w przewodniku), a stąd prawo Gaussa dyktuje jednorodność. Zatem na zewnątrz kuli

$$V(\mathbf{r}) = \frac{1}{4\pi\varepsilon_0} \frac{q}{r}$$

Co jeśli byłaby kula z wnęką umieszczona w zewnętrznym polu? Czy na brzegu wnęki coś się wyindukuje? Otóż nie, w naszym przypadku ładunki się indukują, żeby pole w przewodniku było zerowe. Z twierdzenia o jednoznaczności, wnęka nic nie zmieni jeśli na zewnątrz będzie pole elektryczne, nie wyindukują się więc ładunki.

Jeśli problem nie zależy od współrzędnej radialnej ρ, to możemy zapisać rozwiązanie ogólne równania Laplace'a (w obszarze bez ładunku):

$$V(r, \theta) = \sum_{l=0}^{\infty} \left(A_l r^l + \frac{B_l}{r^{l+1}} \right) P_l(\cos\theta)$$

$$P_l(x) = \frac{1}{2^l l!}\frac{\mathrm{d}^l}{\mathrm{d}x^l}\left(1-x^2\right)^l$$

Przy okazji pamiętamy również, że dla $|\mathbf{r}| < |\mathbf{r}'|$ mamy

$$\frac{1}{|\mathbf{r}-\mathbf{r}'|} = \sum_{l=0}^{\infty} \frac{r^l}{r'^{l+1}} P_l(\cos\theta)$$

Zadanie 3 Rozważmy uziemioną kulę z przewodnika o promieniu R (umieszczoną w środku układu współrzędnych). Nad kulą w odległości z umieszczono ładunek q. Podać potencjał na zewnątrz kuli.

Mamy tylko jeden ładunek punktowy, więc obszar na zewnątrz da się podzielić na dwa tak, żeby ładunek był na ich wspólnym brzegu. Niech $\mathcal{O}_1 = \{\mathbf{r}\colon R < |\mathbf{r}| < z\}$, a $\mathcal{O}_2 = \{\mathbf{r}\colon |\mathbf{r}| > z\}$. Wówczas mamy dwie części rozwiązania, które sklejamy warunkiem brzegowym w q.

$$V(\mathbf{r}) = \begin{cases} \displaystyle\sum_{l=0}^{\infty}\left(A_l r^l + \frac{B_l}{r^{l+1}}\right)P_l(\cos\theta) & \mathbf{r}\in\mathcal{O}_1 \\ \displaystyle\sum_{l=0}^{\infty}\frac{C_l}{r^{l+1}}P_l(\cos\theta) & \mathbf{r}\in\mathcal{O}_2 \end{cases}$$

Stałe A, B wyznaczają warunki brzegowe na kuli i w q, natomiast znikanie potencjału w nieskończoności indukuje znikanie pierwszego członu w drugim rozwiązaniu a stałą C wyznaczamy z warunku brzegowego w q i ciągłości na brzegu obszarów.

Ćwiczenia 4: Sfery dielektryczne, pole zewnętrzne

27 paź 2021

Prawdziwa jest następująca tożsamość:

$$\int_{-1}^{1} P_l(x)P_{l'}(x)\,\mathrm{d}x = \frac{2}{2l+1}\delta_{ll'}$$

Po zamianie zmiennych,

$$\int_0^{\pi} P_l(\cos\theta)P_{l'}(\cos\theta)\sin\theta\,\mathrm{d}\theta = \frac{2}{2l+1}\delta_{ll'}$$

co oznacza, że wielomiany Legendre'a tworzą ortogonalny, zupełny układ liniowy.

Zadanie 1 Rozważmy uziemioną kulę z przewodnika o promieniu R (umieszczoną w środku układu współrzędnych). Nad kulą w odległości z umieszczono ładunek q. Podać potencjał na zewnątrz kuli.

Mamy tylko jeden ładunek punktowy, więc obszar na zewnątrz da się podzielić na dwa tak, żeby ładunek był na ich wspólnym brzegu. Niech $\mathcal{O}_1 = \{\mathbf{r}\colon R < |\mathbf{r}| < z\}$, a $\mathcal{O}_2 = \{\mathbf{r}\colon |\mathbf{r}| >$

$z\}$. Wówczas mamy dwie części rozwiązania, które sklejamy warunkiem brzegowym w q.

$$V(\mathbf{r}) = \begin{cases} \sum_{l=0}^{\infty} \left(A_l r^l + \frac{B_l}{r^{l+1}} \right) P_l(\cos\theta) & \mathbf{r} \in \mathcal{O}_1 \\ \sum_{l=0}^{\infty} \frac{C_l}{r^{l+1}} P_l(\cos\theta) & \mathbf{r} \in \mathcal{O}_2 \end{cases}$$

gdzie V_0 jest zwykłym potencjałem od ładunku:

$$V_0(\mathbf{r}) = \frac{1}{4\pi\varepsilon_0} \frac{q}{|\mathbf{r} - z\hat{e}_z|}$$

Stałe A, B wyznaczają warunki brzegowe na kuli i w q, natomiast znikanie potencjału w nieskończoności indukuje znikanie pierwszego członu w drugim rozwiązaniu a stałą C wyznaczamy z warunku brzegowego w q i ciągłości na brzegu obszarów.

DO UZUPEŁNIENIA DRUGIE PODEJŚCIE UŻYWANE PONIŻEJ (wyodrębnienie potencjału od ładunku + Laplace na zewnątrz sfery)

Warunek brzegowy na sferze to $V(R, \theta) = 0$. Przy założeniu, że $r < z$ możemy napisać, że

$$V(r,\theta) \overset{r\leq z}{=} \frac{1}{4\pi\varepsilon_0} \sum_{l=0}^{\infty} \frac{r^l}{z^{l+1}} P_l(\cos\theta) + \sum_{l=0}^{\infty} \frac{B_l}{r^{l+1}} P_l(\cos\theta)$$

Akurat się miło składa, że θ jest tym samym kątem co z układu współrzędnych. Teraz podstawiamy warunek brzegowy,

$$0 = \sum_{l=0}^{\infty} \left(\frac{q}{4\pi\varepsilon_0} \frac{R^l}{z^{l+1}} + \frac{B_l}{R^{l+1}} \right) P_l(\cos\theta)$$

Teraz chcemy zastosować ortogonalność $P_l(\cos\theta)$. Mamy szereg bezwzględnie zbieżny (jest w zasadzie jak geometryczny), więc możemy z całką wejść pod szereg.
Zasadniczo na tej linijce można już poprzestać, bo wielomiany P_l tworzą układ zupełny, zatem każda funkcja ma w nich jednoznaczną reprezentację. Po lewej stronie jest zero, więc wszystkie współczynniki przy P_l muszą być zerowe. Jednakże, można na około,

$$\begin{aligned} 0 &= \sum_{l=0}^{\infty} \left(\frac{q}{4\pi\varepsilon_0} \frac{R^l}{z^{l+1}} + \frac{B_l}{R^{l+1}} \right) \int_0^{\pi} P_l(\cos\theta) P_{l'}(\cos\theta) \sin\theta \, \mathrm{d}\theta \\ &= \sum_{l=0}^{\infty} \left(\frac{q}{4\pi\varepsilon_0} \frac{R^l}{z^{l+1}} + \frac{B_l}{R^{l+1}} \right) \frac{2\delta_{ll'}}{2l+1} \\ 0 &= \left(\frac{q}{4\pi\varepsilon_0} \frac{R^{l'}}{z^{l'+1}} + \frac{B_{l'}}{R^{l'+1}} \right) \frac{2}{2l'+1} \end{aligned}$$

Stąd wyznaczmy stałe,

$$B_l = -\frac{q}{4\pi\varepsilon_0} \frac{R^{2l+1}}{z^{l+1}}$$

Finalnie, dla $r < z$,

$$V(r,\theta) = \frac{q}{4\pi\varepsilon_0}\sum_{l=0}^{\infty}\left(\frac{r^l}{z^{l+1}} - \frac{R^{2l+1}}{z^{l+1}r^{l+1}}\right)P_l(\cos\theta)$$

natomiast dla $r > z$,

$$V(r,\theta) = \frac{q}{4\pi\varepsilon_0}\sum_{l=0}^{\infty}\left(\frac{z^l}{r^{l+1}} - \frac{R^{2l+1}}{z^{l+1}r^{l+1}}\right)P_l(\cos\theta)$$

Stąd można odczytać ładunek inwersyjny w metodzie obrazów. Drugi człon potencjału $V_1(\mathbf{r})$ musiałby być postaci:

$$V_1(\mathbf{r}) = \frac{q'}{4\pi\varepsilon_0}\sum_{l=0}^{\infty}\frac{z'^l}{r^{l+1}}P_l(\cos\theta)$$

Tak też jest!

$$\begin{aligned} &= -\frac{q\frac{R}{z}}{4\pi\varepsilon_0}\sum_{l=0}^{\infty}\frac{\left(\frac{R^2}{z}\right)^l}{r^{l+1}}P_l(\cos\theta) \\ &= -\frac{q\frac{R}{z}}{4\pi\varepsilon_0}\frac{1}{\left|\mathbf{r} - \frac{R^2}{z}\hat{e}_z\right|} \end{aligned}$$

Stąd ładunek inwersyjny wynosi $q' = -qR/z$ a odległość inwersyjna to $z' = R^2/z$.

Zadanie 2 Mamy zwykły układ współrzędnych kartezjańskich z kulą o promieniu R, zrobioną z dielektryka o przenikalności względnej ε. Na osi w odległości z jest umieszczony ładunek q. Znaleźć potencjał i pole w środku kuli, na zewnątrz oraz ładunek powierzchniowy wyindukowany na kuli.

W środku gęstość objętościowa ładunku jest zerowa, jedynie mamy wytworzone powierzchniowe ładunki związane, zatem zarówno w środku jak i na zewnątrz można rozwiązać równanie Laplace'a.

$$V_{\text{zew}}(r,\theta) \stackrel{R<r<z}{=} \sum_{l=0}^{\infty}\left(\frac{q}{4\pi\varepsilon_0}\frac{r^l}{z^{l+1}} + \frac{B_l}{r^{l+1}}\right)P_l(\cos\theta)$$

W środku bierzemy natomiast te wyrazy rozwiązania ogólnego, które nie są osobliwe w centrum.

$$V_{\text{wew}}(r,\theta) = \sum_{l=0}^{\infty}A_l r^l P_l(\cos\theta)$$

Możemy zapisać pierwszy warunek sklejenia: $\mathbf{E}^{\|}_{\text{wew}}(r \to R) = \mathbf{E}^{\|}_{\text{zew}}(r \to R)$, natomiast ten warunek oznacza po prostu ciągłość potencjału $V_{\text{wew}}(R,\theta) = V_{\text{zew}}(R,\theta)$. Potrzebny jest drugi warunek. W przypadku dielektryków z liniową odpowiedzią, $\mathbf{D} = \varepsilon_0 \varepsilon \mathbf{E}$. Warunek na indukcję wyraża się wówczas przez $\mathbf{D}^{\perp}_{\mathrm{zew}} - \mathbf{D}^{\perp}_{\mathrm{wew}} = \sigma_{\mathrm{sw}}$. W naszym przypadku ładunków swobodnych nie ma, jedynie te wyindukowane, zatem $\mathbf{D}^{\perp}_{\mathrm{wew}}(r \to R) = \mathbf{D}^{\perp}_{\mathrm{zew}}(r \to R)$. Oznacza to dokładnie, że

$$\varepsilon \frac{\partial V_{\mathrm{wew}}}{\partial r}\bigg|_{r=R} = \frac{\partial V_{\mathrm{zew}}}{\partial r}\bigg|_{r=R}$$

Pierwszy warunek w tym zadaniu tłumaczy się na zapis:

$$\sum_{l=0}^{\infty} \left(\frac{q}{4\pi\varepsilon_0} \frac{R^l}{z^{l+1}} + \frac{B_l}{R^{l+1}} \right) P_l(\cos\theta) = \sum_{l=0}^{\infty} A_l R^l P_l(\cos\theta)$$

Drugi warunek, po różniczkowaniu

$$\sum_{l=0}^{\infty} \left(\frac{q}{4\pi\varepsilon_0} l \frac{R^{l-1}}{z^{l+1}} - (l+1) \frac{B_l}{R^{l+2}} \right) P_l(\cos\theta) = \varepsilon \sum_{l=0}^{\infty} A_l l R^{l-1} P_l(\cos\theta)$$

Możemy (z zupełności) przyrównać współczynniki przy tych kombinacjach liniowych.

$$\begin{cases} \dfrac{q}{4\pi\varepsilon_0} \dfrac{R^l}{z^{l+1}} + \dfrac{B_l}{R^{l+1}} = A_l R^l \\ \dfrac{q}{4\pi\varepsilon_0} \dfrac{R^l}{z^{l+1}} - \dfrac{l+1}{l} \dfrac{B_l}{R^{l+1}} = \varepsilon A_l R^l \end{cases}$$

Otrzymaliśmy układ dwóch równań liniowych z dwiema niewiadomymi. Stąd,

$$\begin{aligned} B_l &= -\frac{q(\varepsilon-1)}{4\pi\varepsilon_0} \frac{R^{2l+1}}{z^{l+1}} \frac{l}{l(\varepsilon+1)+1} \\ A_l &= -\frac{2l+1}{l(\varepsilon-1)} \frac{B_l}{R^{2l+1}} = \frac{q}{4\pi\varepsilon_0} \frac{1}{z^{l+1}} \frac{2l+1}{l(\varepsilon+1)+1} \end{aligned}$$

To już można podstawić do końcowego wzoru otrzymując ostateczny wynik.

$$\begin{aligned} V_{\mathrm{zew}}(r,\theta) &= \frac{q}{4\pi\varepsilon_0} \sum_{l=0}^{\infty} \left[\frac{r^l}{z^{l+1}} - \frac{(\varepsilon-1)R^{2l+1}}{z^{l+1} r^{l+1}} \frac{l}{l(\varepsilon+1)+1} \right] P_l(\cos\theta) \\ V_{\mathrm{wew}}(r,\theta) &= \frac{q}{4\pi\varepsilon_0} \sum_{l=0}^{\infty} \frac{2l+1}{l(\varepsilon+1)+1} \frac{r^l}{z^{l+1}} P_l(\cos\theta) \end{aligned}$$

Jak się dowiedzieć czy to ma sens? (Czy się nie pomyliliśmy?) Weźmy przypadek graniczny $\varepsilon = 1$. Wówczas rozwiązanie wewnętrzne staje się takie samo jak rozwiązanie zewnętrzne, będące rozwiązaniem od ładunku punktowego, tak jakby zamieniono dielektryk na próżnię. Zgadza się.
Jeśli $\varepsilon \to \infty$, to wewnątrz mamy stały zerowy potencjał (nieudany przewodnik stał się przewodnikiem, który już pola nie wpuszcza). Pole zewnętrzne redukuje się do poprzedniego zadania.

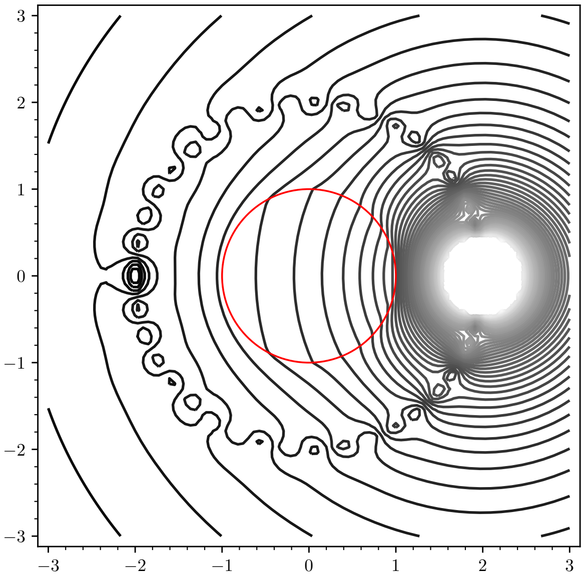

Rysunek 1.6: Wykres linii ekwipotencjalnych, wykonany z pierwszych 10 wyrazów rozwinięcia. Wyraźnie widać pole wchodzące do dielektryka.

Zadanie 3 Rozważmy kulę z materiału dielektrycznego z wydrążoną współśrodkową dziurą. Promień wewnętrzny ma promień R_1, zewnętrzny R_2. Materiał ma stałą dielektryczną ε. Wsadziliśmy ten obiekt w jednorodne pole elektryczne $\mathbf{E}_0$ (zostało więc jakoś zaburzone). Ile wynosi pole wewnątrz tej powłoki?

Jest to problem osiowosymetryczny, z osią symetrii z. Problem się skomplikował, gdyż mamy 3 obszary zainteresowania, na zewnątrz kuli (I), w powłoce (II) i w wydrążonej dziurze (III). W (I) rozwiązanie pochodzące od kuli znika asymptotycznie w nieskończoności, trzeba dodać potencjał od $\mathbf{E}_0 = E_0\hat{e}_z$, wynoszący $V_0 = -E_0 z$.

$$\begin{aligned} V_{\mathrm{I}}(r,\theta) &= -E_0 r\cos\theta + \sum_{l=0}^{\infty} \frac{B_l}{r^{l+1}} P_l(\cos\theta) \\ &= -E_0 r P_1(\cos\theta) + \sum_{l=0}^{\infty} \frac{B_l}{r^{l+1}} P_l(\cos\theta) \end{aligned}$$

W obszarze (II) będzie pełne rozwiązanie ogólne,

$$V_{\mathrm{II}}(r,\theta) = \sum_{l=0}^{\infty} \left(C_l r^l + \frac{D_l}{r^{l+1}} \right) P_l(\cos\theta)$$

W obszarze (III) nie może być osobliwości w zerze, więc

$$V_{\mathrm{III}}(r,\theta) = \sum_{l=0}^{\infty} A_l r^l P_l(\cos\theta)$$

Wyraz z V_0 już się nie pojawia bo w wyrażeniach na (II), (III) są wyrazy z $P_1(\cos\theta)$, które zmieszczą ten element w stałych.

Prostackie oświecone zgadnięcie stałych byłoby dostateczne z twierdzenia od jednoznaczności. Z intuicji, w dziurze (III) pole będzie de facto stałe więc moglibyśmy odgadnąć $V_{\mathrm{III}} = A_1 r \cos\theta$. Można pójść dalej za ciosem i odważnie odgadnąć, że we wszystkich obszarach odpowiedź układu na pobudzenie liniowym potencjałem jest wciąż tylko w $l = 1$ (wielomiany Legendre'a występują tylko w kombinacjach liniowych). Wówczas,

$$\begin{aligned} V_{\mathrm{I}} &= \left(\frac{B_1}{r^2} - E_0 r\right)\cos\theta \\ V_{\mathrm{II}} &= \left(C_1 r + \frac{D_1}{r^2}\right)\cos\theta \\ V_{\mathrm{III}} &= A_1 r \cos\theta \end{aligned}$$

Stąd dostalibyśmy warunki ciągłości w R_1 i R_2,

$$\begin{aligned} \frac{B_1}{R_2^2} - E_0 R_2 &= C_1 R_2 + \frac{D_1}{R_2^2} \\ A_1 R_1 &= C_1 R_1 + \frac{D_1}{R_1^2} \end{aligned}$$

Oraz warunki na ciągłość indukcji,

$$\begin{aligned} -\frac{2B_1}{R_2^3} - E_0 &= \varepsilon\left(C_1 - \frac{2D_1}{R_2^3}\right) \\ A_1 &= \varepsilon\left(C_1 - \frac{2D_1}{R_1^3}\right) \end{aligned}$$

Jeśli ten układ uda się rozwiązać to znaczy, że nasze dzikie zgadniecie miało sens. Dla innych l mielibyśmy jednorodny układ liniowy z 4 niewiadomymi. Jeśli tylko taki układ nie jest osobliwy to istnieje tylko jedno, zerowe rozwiązanie. Stąd podparcie intuicji zerowania się stałych dla $l > 0$. Tylko dla $l = 0$ pojawia się niejednorodność związana z E_0.

Rozwiązaniem układu jest:

$$A_1 = -\frac{9\varepsilon E_0}{(2+\varepsilon)(1+2\varepsilon) - 2(\varepsilon-1)^2 \frac{R_1^3}{R_2^3}}$$

Jakie jest to pole?
W środku jest to pole jednorodne.

Jakie są interesujące granice parametrów?
Gdy $\varepsilon = 1$, to pole w środku jest takie samo jak na zewnątrz.

Gdy $R_1 \to R_2$, wówczas $A_1 = -E_0$, zatem taka cienka skorupka dielektryczna nie ma wpływu na pole w całej przestrzeni. Przewodnik ekranował pole. Dielektryk może wytwarzać ograniczoną gęstość związanego ładunku powierzchniowego, jeśli jest cienki to ta gęstość będzie $\to 0$. Przewodnik może wytworzyć z definicji nieskończony ładunek sprzeciwiający się polu, dlatego ekranuje.

Rozdział 2

Magnetostatyka

Ćwiczenia 5: Dipol magnetyczny, warunki sklejania

03 lis 2021

Definicja 1 (Prawo Biote'a-Savarta).

$$\mathrm{d}\mathbf{B} = \frac{\mu_0}{4\pi} \frac{\mathrm{d}\mathbf{I} \times (\mathbf{r} - \mathbf{r}')}{|\mathbf{r} - \mathbf{r}'|^3}$$

gdzie wprowadzimy oznaczenie $\mathcal{R} = \mathbf{r} - \mathbf{r}'$. Źródłem pola jest tutaj płynący prąd $\mathbf{I}$, czyli ruch ładunku. Primami zawsze oznaczamy źródła, nieprimami punkt obserwacji.

Zadanie 1 Rozważmy pętlę o promieniu a, w której płynie prąd antyzegarowo (Rys. 2.1). Znaleźć indukcję magnetyczną $\mathbf{B}$ we współrzędnych kartezjańskich, sferycznych oraz w granicy $a \to 0$, $I \to \infty$, $Ia^2\pi = m$ (model dipola magnetycznego).

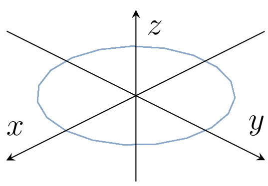

Rysunek 2.1: Pętla z prądem.

$$\begin{aligned}
\mathrm{d}\mathbf{I} &= Ia\,\mathrm{d}\phi'\,\mathbf{e}_\phi = Ia\,\mathrm{d}\phi'\,(-\sin\phi'\,\mathbf{e}_x + \cos\phi'\,\mathbf{e}_y) \\
\mathbf{r} &= x\mathbf{e}_x + y\mathbf{e}_y + z\mathbf{e}_z \\
\mathbf{r}' &= a\cos\phi'\,\mathbf{e}_x + a\sin\phi'\,\mathbf{e}_y \\
\mathcal{R} &= (x - a\cos\phi')\mathbf{e}_x + (y - a\sin\phi')\mathbf{e}_y + z\mathbf{e}_z
\end{aligned}$$

Teraz liczymy iloczyn wektorowy,

$$\begin{aligned}
\mathrm{d}\mathbf{I} \times \mathcal{R} &= \begin{vmatrix} \mathbf{e}_x & \mathbf{e}_y & \mathbf{e}_z \\ -Ia\sin\phi' & Ia\cos\phi' & 0 \\ x - a\cos\phi' & y - a\sin\phi' & z \end{vmatrix} \\
&= Iaz\cos\phi'\,\mathrm{d}\phi'\,\mathbf{e}_x + Iaz\sin\phi'\,\mathrm{d}\phi'\,\mathbf{e}_y + Ia(a - y\sin\phi' - x\cos\phi')\,\mathrm{d}\phi'\,\mathbf{e}_z
\end{aligned}$$

Podstawiamy do prawa Biote'a-Savarta,

$$d\mathbf{B} = \frac{Ia\mu_0 \, d\phi'}{4\pi} \frac{z\cos\phi' \, \mathbf{e}_x + z\sin\phi' \, \mathbf{e}_y + (a - y\sin\phi' - x\cos\phi')\mathbf{e}_z}{\left[(x - a\cos\phi')^2 + (y - a\sin\phi')^2 + z^2\right]^{3/2}}$$

Całka po pętli to

$$\mathbf{B} = \int_{\mathcal{O}} d\mathbf{B} = \int_0^{2\pi} \frac{\mu_0 Ia}{4\pi} \frac{z\cos\phi' \, \mathbf{e}_x + z\sin\phi' \, \mathbf{e}_y + (a - y\sin\phi' - x\cos\phi')\mathbf{e}_z}{\left[(x - a\cos\phi')^2 + (y - a\sin\phi')^2 + z^2\right]^{3/2}} \, d\phi'$$

Interesuje nas granica dipola, więc chcielibyśmy przejść z granicą $a \to 0$, jednak posługując się heurystycznymi argumentami, całka się wtedy wyzeruje, więc szacowaliśmy za grubo. Ale jeśli rozwiniemy to w szereg, widzimy że licznik jest rozwinięty do pierwszego rzędu w a, trzeba to samo zrobić z mianownikiem. Wyrazy kwadratowe wyprodukują w połączeniu z Ia wyrazy sześcienne, co ostro ginie w granicy dipola (Ia^2 jest jeszcze skończone w granicy dipola, proporcjonalne do m). Dlatego rozwinięcie mianownika do wyrazu liniowego jest wystarczające.

$$\frac{1}{\left[(x - a\cos\phi')^2 + (y - a\sin\phi')^2 + z^2\right]^{3/2}} = \frac{1}{(x^2+y^2+z^2)^{3/2}\left(1 - \frac{2ax\cos\phi' + 2ay\sin\phi'}{x^2+y^2+z^2} + \mathcal{O}(a^2)\right)^{3/2}}$$

Zauważmy, że $(1-\varepsilon)^{3/2} = 1 + 3\varepsilon/2 + \mathcal{O}(\varepsilon^2)$,

$$= \frac{1}{(x^2+y^2+z^2)^{3/2}} \left(1 + 3\frac{ax\cos\phi' + ay\sin\phi'}{x^2+y^2+z^2} + \mathcal{O}(a^2)\right)$$

Wówczas,

$$\mathbf{B} = \int_0^{2\pi} d\phi' \frac{\mu_0 Ia}{4\pi} \frac{1}{(x^2+y^2+z^2)^{5/2}} \left[(x^2+y^2+z^2) + 3(ax\cos\phi' + ay\sin\phi')\right] \cdot$$
$$\cdot \left[z\cos\phi' \, \mathbf{e}_x + z\sin\phi' \, \mathbf{e}_y + (a - y\sin\phi' - x\cos\phi')\mathbf{e}_z\right]$$

Zbieramy wyrazy proporcjonalne do a^2, cała reszta w granicy się scałkuje do zera.

$$\begin{aligned}
B^x &= \int_0^{2\pi} d\phi' \, \frac{\mu_0}{4\pi} Ia^2 \cdot \frac{3(x\cos\phi' + y\sin\phi')z\cos\phi'}{(x^2+y^2+z^2)^{5/2}} \\
&= \frac{\mu_0}{4\pi} Ia^2 \pi \frac{3xz}{(x^2+y^2+z^2)^{5/2}} \xrightarrow[I\to\infty]{a\to 0} \frac{\mu_0 m}{4\pi} \frac{3xz}{(x^2+y^2+z^2)^{5/2}} \\
B^y &= \frac{\mu_0 m}{4\pi} \frac{3yz}{(x^2+y^2+z^2)^{5/2}} \\
B^z &= \int_0^{2\pi} d\phi' \, \frac{\mu_0}{4\pi} Ia^2 \frac{(x^2+y^2+z^2) - 3(x\cos\phi' + y\sin\phi')^2}{(x^2+y^2+z^2)^{5/2}} \\
&= \frac{\mu_0}{4\pi} Ia^2 \frac{2\pi(x^2+y^2+z^2) - 3\pi(x^2+y^2)}{(x^2+y^2+z^2)^{5/2}} \\
&\xrightarrow[I\to\infty]{a\to 0} \frac{\mu_0 m}{4\pi} \frac{2z^2 - x^2 - y^2}{(x^2+y^2+z^2)^{5/2}}
\end{aligned}$$

Chcielibyśmy jeszcze to samo napisać we współrzędnych sferycznych.

$$\begin{aligned}
\mathbf{B} &= \frac{\mu_0 m}{4\pi} \frac{1}{r^3} \left[3\cos\phi\sin\theta\cos\theta \, \mathbf{e}_x + 3\sin\phi\sin\theta\cos\theta \, \mathbf{e}_y + (2\cos^2\theta - \sin^2\theta)\mathbf{e}_z\right] \\
&= \frac{\mu_0 m}{4\pi} \frac{1}{r^3} [2\cos\theta \, \mathbf{e}_r + \sin\theta \, \mathbf{e}_\theta]
\end{aligned}$$

Formalnie, zrobiliśmy rozwinięcie multipolowe prawa Biote'a-Savarta do członu dipolowego.

W sytuacjach statycznych (a w zasadzie stacjonarnych),

$$\begin{aligned} \operatorname{div} \mathbf{E} &= \frac{\rho}{\varepsilon_0} \\ \operatorname{div} \mathbf{B} &= 0 \\ \operatorname{rot} \mathbf{E} &= 0 \\ \operatorname{rot} \mathbf{B} &= \mu_0 \mathbf{j} \end{aligned}$$

Czasami są efekty materiałowe. W liniowych dielektrykach, $\mathbf{D} = \varepsilon_0 \varepsilon \mathbf{E}$ z warunkami zszycia $(\mathbf{E}_+ - \mathbf{E}_- \mid \mathbf{t}) = 0$ i $(\mathbf{D}_+ - \mathbf{D}_- \mid \mathbf{n}) = 0$.
Natężenie pola magnetycznego można zapisać jako $\mathbf{H} = \frac{1}{\mu_0 \mu} \mathbf{B}$ wraz z warunkami zszycia $(\mathbf{H}_+ - \mathbf{H}_- \mid \mathbf{t}) = 0$ i $(\mathbf{B}_+ - \mathbf{B}_- \mid \mathbf{n}) = 0$.

Zadanie 2 (Specjalna metoda magnetostatyki) Weźmy wydrążoną kulę jak z poprzednich ćwiczeń, o promieniach R_1, R_2. Powłoka ma podatność (?) $\mu > 1$. Na zewnątrz kuli jest jednorodne pole magnetyczne $\mathbf{B}_0 = B_0 \mathbf{e}_z$. Znaleźć indukcję magnetyczną w wydrążeniu.

W przypadku $\mathbf{j} = 0$ (będą tylko prądy związane, nie swobodne), pole magnetyczne jest bezrotacyjne, zatem istnieje potencjał skalarny i spełnione jest równanie Laplace'a dla tego potencjału – identyczne jak w przypadku z poprzednich ćwiczeń. Tym razem są pewnie jednak trochę inne warunki zszycia na brzegach. Reasumując, $\operatorname{rot} \mathbf{H} = 0 \implies \mathbf{H} = -\operatorname{grad} \Phi$ i $\operatorname{div} \operatorname{grad} \Phi = 0$. Stąd, biorąc poprzednie rozwiązanie równania Laplace'a,

$$\mathbf{B}_{\text{wew}} = \mathbf{B}_0 \frac{9\mu}{(1+2\mu)(2+\mu) - 2(\mu-1)^2 \frac{R_1^3}{R_2^3}}$$

Zauważmy, że tym razem w powłoce ograniczonej promieniami R_1, R_2, dla $\mu > 1$ pole zostaje wzmocnione, bo $\mathbf{B} = \mu_0 \mu \mathbf{H}$. Materiał magnetyczny będzie wciągał linie pola.

Uwaga Rozważmy funkcję holomorficzną $f(z) \in \mathcal{A}(\mathbb{C})$. Jak wiadomo z analizy zespolonej, $0 = \partial_z \partial_{\bar{z}} f = (\partial^2{}_x + \partial^2{}_y) f = \Delta f$. f można przedstawić jako $f(z) = u(x,y) + iv(x,y)$. Widać więc, że jednocześnie część rzeczywista i urojona funkcji holomorficznej spełniają równanie Laplace'a.

Przykład: $f(z) = -E_0 z$, $\operatorname{Re} f(z) = -E_0 x$. W takim razie powierzchnie ekwipotencjalne będą odpowiadały liniom wzdłuż osi y, bo $\operatorname{Im} f(z) = -E_0 y$. Mamy tutaj dualność między polem a potencjałem.

Przykład 2: $f(z) = A \log \dfrac{z-a}{z+a}$. Jaki to problem elektrostatyczny na $\mathbb{R}^2$?

Rozważmy $z = x \in \mathbb{R}$. Pamiętamy, że $\log Re^{i\Phi} = \log R + i\Phi$.

$$\begin{aligned}\log \frac{z-a}{z+a} &= \log\left|\frac{z-a}{z+a}\right| + i \arg \frac{z-a}{z+a} \\ &\stackrel{z=x}{=} \begin{cases} \log \dfrac{x-a}{x+a} & z > a \vee z < -a \\ \log \dfrac{a-x}{a+x} + i\pi & -a < z < a \end{cases}\end{aligned}$$

Weźmy potencjał stanowiący część urojoną, zobaczmy jaki spełnia warunek brzegowy na osi rzeczywistej,

$$V = \operatorname{Im} \frac{V_0}{\pi} \log \frac{z-a}{z+a} \stackrel{z=x}{=} \begin{cases} 0 & x < -a \\ V_0 & -a < x < a \\ 0 & x > a \end{cases}$$

Zatem jest to takie zagadnienie brzegowe, gdzie mamy pasek $x \in [-a, a]$ pod stałym napięciem, dookoła jest uziemienie. Cała funkcja $V(x, y)$ na $\mathbb{R}^2$ będzie potencjałem w całej przestrzeni. Linie pola natomiast są izoliniami $\operatorname{Re} f(z)$.

Ćwiczenia 6: Indukcja wzajemna, tensor napięć

17 lis 2021

Definicja 2. Rozważmy dwie pętle (Rys. 2.2) (S_1, S_2) liniowe obok siebie. W jednej płynie prąd I_1. Strumień pola magnetycznego przepływającego przez S_2 wynosi

$$\Phi_2 = \int_{S_2} (\mathbf{B} \mid \mathbf{n})\, \mathrm{d}\sigma \stackrel{\text{def}}{=} M_{21} I_1$$

gdzie M_{21} to współczynnik indukcji wzajemnej. Bierzemy zawsze taką orientację pętli $\mathbf{n}$, żeby $M_{21} > 0$. Przypomnijmy sobie, że

$$\begin{aligned}\mathbf{B} &= \operatorname{rot} \mathbf{A} \\ \Phi_2 &= \int_{S_2} (\operatorname{rot} \mathbf{A}_1 \mid \mathbf{n})\, \mathrm{d}\sigma = \oint_{\partial S_2} (\mathbf{A}_1 \mid \mathbf{t})\, \mathrm{d}l_2\end{aligned}$$

Wprowadźmy sobie oznaczenie $\mathrm{d}\mathbf{l} \stackrel{\text{def}}{=} \mathbf{t}\, \mathrm{d}l$,

$$\begin{aligned}\Phi_2 &= \frac{\mu_0 I_1}{4\pi} \oint_{\partial S_2} \left(\oint_{\partial S_1} \frac{\mathrm{d}\mathbf{l}_1}{\mathcal{R}} \right) \cdot \mathrm{d}\mathbf{l}_2 \\ M_{21} &= \frac{\mu_0}{4\pi} \oint_{\partial S_1} \oint_{\partial S_2} \frac{(\mathrm{d}\mathbf{l}_1 \mid \mathrm{d}\mathbf{l}_2)}{\mathcal{R}}\end{aligned}$$

To wyrażenie nazywamy wzorem Neumanna.

Zadanie 1 Rozważamy prosty przewód z prądem I_1, obok niego stawiamy prostokątną ramkę (Rys. 2.3). Wyznaczyć współczynnik indukcji wzajemnej M_{21} z definicji

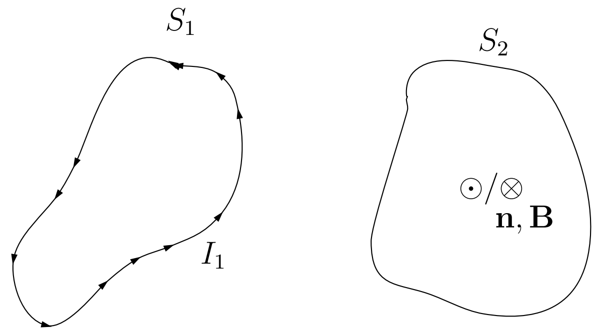

Rysunek 2.2: Definicja indukcyjności wzajemnej.

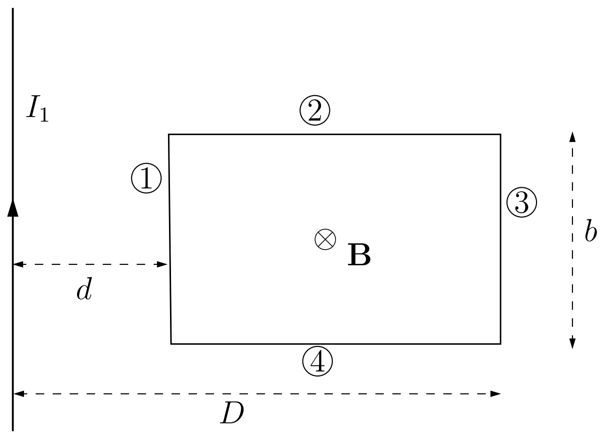

Rysunek 2.3: Ramka prostokątna przy nieskończonym prostym przewodzie.

i ze wzoru Neumanna.

Nadajmy ramce orientację zgodną z kierunkiem pola wyindukowanego przez przewód z prądem I_1. Z prawa Ampera szybko wyliczamy, że pole magnetyczne od nieskończonego druta wynosi

$$\mathbf{B} = \frac{\mu_0}{2\pi}\frac{I_1}{r}\mathbf{e}_\phi$$

W naszym przypadku ograniczamy się do płaszczyzny xz, więc z definicji,

$$\begin{aligned}
\Phi_2 &= \int_{S_2} \frac{\mu_0}{2\pi}\frac{I_1}{x}(\mathbf{e}_y \mid \mathbf{e}_y)\,\mathrm{d}\sigma \\
&= \int_{[d,D]\times[0,b]} \frac{\mu_0 I_1}{2\pi}\frac{\mathrm{d}x}{x}\,\mathrm{d}z \\
&= \frac{\mu_0 b I_1}{2\pi}\int_d^D \frac{\mathrm{d}x}{x} = \frac{\mu_0 b I_1}{2\pi}\log\frac{D}{d}
\end{aligned}$$

Stąd,

$$M_{21} = \frac{\mu_0 b}{2\pi} \log \frac{D}{d}$$

Policzmy to samo w inny sposób. Ze wzoru Neumanna,

$$\mathrm{d}\mathbf{l}_1 = \mathrm{d}y_1\,\mathbf{e}_y$$

$$\mathrm{d}\mathbf{l}_2 = \begin{cases} \mathrm{d}y_2\,\mathbf{e}_y & ① \\ \mathrm{d}x_2\,\mathbf{e}_x & ② \\ -\,\mathrm{d}y_2\,\mathbf{e}_y & ③ \\ -\,\mathrm{d}x_2\,\mathbf{e}_x & ④ \end{cases}$$

W takim razie,

$$\begin{aligned} M_{21} &= \frac{\mu_0}{4\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \mathrm{d}y_1 \left(\int_{①} \mathrm{d}y_2 - \int_{③} \mathrm{d}y_2 \right) \frac{1}{\mathcal{R}} \\ &= \frac{\mu_0}{4\pi} \int_{\infty}^{\infty} \mathrm{d}y_1 \left(\int_0^b \frac{\mathrm{d}y_2}{\sqrt{d^2 + (y_2 - y_1)^2}} - \int_0^b \frac{\mathrm{d}y_2}{\sqrt{D^2 + (y_2 - y_1)^2}} \right) \end{aligned}$$

Jest tutaj bardzo ciekawa rzecz, bowiem jeśli traktowalibyśmy tę całkę jako różnicę dwóch całek podwójnych, jest to wyrażenie typu różnica nieskończoności. W tego typu problemach elektro/magneto-statycznych bardzo trzeba uważać na zamianę kolejności całkowania! Najpierw zmieńmy zmienną całkowania w całce zewnętrznej:

$$\begin{aligned} &= \left| \begin{matrix} Y(y_1) = y_1 - y_2 \\ \mathrm{d}Y = \mathrm{d}y_1 \end{matrix} \right| = \frac{\mu_0}{4\pi} \int_{-\infty}^{+\infty} \mathrm{d}Y \int_0^b \mathrm{d}y_2 \left(\frac{1}{\sqrt{d^2 + Y^2}} - \frac{1}{\sqrt{D^2 + Y^2}} \right) \\ &= \frac{\mu_0 b}{4\pi} \int_{-\infty}^{+\infty} \mathrm{d}Y \left(\frac{1}{\sqrt{d^2 + Y^2}} - \frac{1}{\sqrt{D^2 + Y^2}} \right) \end{aligned}$$

Pamiętajmy, że musimy być ostrożni z traktowaniem tego wyrażenia jako różnicę całek! Można sobie z tym poradzić robiąc przejście graniczne (de facto definiujące tę całkę niewłaściwą),

$$= \frac{\mu_0 b}{4\pi} \lim_{R \to \infty} \int_{-R}^{R} \mathrm{d}Y \left(\frac{1}{\sqrt{d^2 + Y^2}} - \frac{1}{\sqrt{D^2 + Y^2}} \right) = (*)$$

Teraz można już policzyć całki osobno, odjąć je i wziąć granicę.

$$\begin{aligned} I = \int \frac{\mathrm{d}Y}{\sqrt{d^2 + Y^2}} &= \left| \begin{matrix} Y = d \sinh \xi \\ \mathrm{d}Y = d \cosh \xi \, \mathrm{d}\xi \\ d^2 + Y^2 = d^2 \cosh^2 \xi \end{matrix} \right| = \int \mathrm{d}\xi \\ &= \xi + C = \sinh^{-1} \frac{Y}{d} + C \end{aligned}$$

Zauważmy, że $Y/d = 1/2\big(e^{\xi} - e^{-\xi}\big)$, zatem

$$
\begin{aligned}
0 &= e^{2\xi} - \frac{2Y}{d}e^{\xi} - 1 \\
e^{\xi} &= \frac{1}{2}\left(\frac{2Y}{d} \pm 2\sqrt{\frac{Y^2}{d^2}+1}\right) \\
&\overset{\exp>0}{=} \frac{Y}{d} + \sqrt{\frac{Y^2}{d^2}+1}
\end{aligned}
$$

Stąd,

$$
I = \log\left(\frac{Y}{d} + \sqrt{\frac{Y^2}{d^2}+1}\right) + C
$$

W takim razie,

$$
(*) = \frac{\mu_0 b}{4\pi}\log\frac{\frac{Y}{d} + \sqrt{\frac{Y^2}{d^2}+1}}{\frac{Y}{D} + \sqrt{\frac{Y^2}{D^2}+1}}\Bigg|_{Y\to-\infty}^{Y\to+\infty}
$$

$$
\lim_{Y\to+\infty}\log\frac{\frac{Y}{d} + \sqrt{\frac{Y^2}{d^2}+1}}{\frac{Y}{D} + \sqrt{\frac{Y^2}{D^2}+1}} = \lim_{Y\to+\infty}\log\frac{\frac{1}{d} + \sqrt{\frac{1}{d^2}+\frac{1}{Y^2}}}{\frac{1}{D} + \sqrt{\frac{1}{D^2}+\frac{1}{Y^2}}} = \log\frac{D}{d}
$$

Podobnie,

$$
\lim_{Y\to-\infty}\log\frac{\frac{Y}{d} + \sqrt{\frac{Y^2}{d^2}+1}}{\frac{Y}{D} + \sqrt{\frac{Y^2}{D^2}+1}} = \lim_{Y\to+\infty}\frac{-\frac{Y}{d} + \sqrt{\frac{Y^2}{d^2}+1}}{-\frac{Y}{D} + \sqrt{\frac{Y^2}{D^2}+1}} = \lim_{Y\to+\infty}\log\frac{-\frac{1}{d} + \sqrt{\frac{1}{d^2}+\frac{1}{Y^2}}}{-\frac{1}{D} + \sqrt{\frac{1}{D^2}+\frac{1}{Y^2}}}
$$

Domnóżmy to przez dogodną jedynkę, żeby pozbyć się wyrażenia 0/0,

$$
= \lim_{Y\to+\infty}\log\frac{\frac{1}{Y}}{\frac{1}{Y}}\frac{\frac{1}{D} + \sqrt{\frac{1}{D^2}+\frac{1}{Y^2}}}{\frac{1}{d} + \sqrt{\frac{1}{d^2}+\frac{1}{Y^2}}} = \log\frac{d}{D}
$$

Stąd,

$$
(*) = \frac{\mu_0 b}{4\pi}\left(\log\frac{D}{d} - \log\frac{d}{D}\right) = \frac{\mu_0 b}{2\pi}\log\frac{D}{d}
$$

Otrzymaliśmy więc ten sam wynik, wielokrotnie wyższym nakładem pracy. Tak na ogół właśnie bywa z używaniem wzoru Neumanna, zamiast prostszej definicji.

Definicja 3. Tensor napięć Maxwella definiujemy (przynajmniej w poprawnej indeksologii) następująco:

$$T^i{}_j = \varepsilon_0 \left(E^i E_j - \frac{1}{2} \delta^i{}_j \mathbf{E}^2 \right) + \frac{1}{\mu_0} \left(B^i B_j - \frac{1}{2} \delta^i{}_j \mathbf{B}^2 \right)$$

gdzie $E_i \,\mathrm{d}x^i \overset{\text{def}}{=} \mathbf{E}^\flat$, jednak my oczywiście rozważamy tradycyjnie teorię na $\mathbb{R}^3$, więc po prostu $E^i = E_i$. Podobnie, równie dobrze możemy sobie pisać T_{ij} czy T^{ij} olewając pozycje indeksów; czego nie popieram ale nie mam siły za każdym razem tego poprawiać pisząc wzory z tablicy, więc pewnie będę tak dalej kaleczył notację...

Po co to nam potrzebne? Otóż rozważmy obiekt rozciągły V o brzegu $\partial V = S$, zawierający ładunki, umieszczony w polu $(\mathbf{E}, \mathbf{B})$. Wówczas siłę na jednostkę objętości zapiszemy jako:

$$\frac{\mathrm{d}F^i}{\mathrm{d}V} = f^i = \partial_j T^{ji} = \operatorname{div} \mathbf{T}$$

Ta dywergencja jest zasadniczo przyzwoicie określona, jako że tensor napięć jest symetryczny. Całkowita siła działająca na V to z kolei

$$\mathbf{F}_V = \int_S (\mathbf{T} \mid \mathbf{n}) \,\mathrm{d}\sigma \overset{\text{def}}{=} \left(\int_S T^i{}_j n^j \,\mathrm{d}\sigma \right) \partial_i$$

Wprowadzając jeszcze jedną notacyjną konwencję $\mathrm{d}\sigma^i \overset{\text{def}}{=} n^i \,\mathrm{d}\sigma$,

$$F_V{}^i = \int_S T^i{}_j \,\mathrm{d}\sigma^j$$

Uwaga 1. Niestety tensor napięć zdefiniowany w powyższy sposób, nieszczególnie dobrze przenosi się na język czystszej geometrii różniczkowej i języka form, w którym moglibyśmy modelować teorię na czymś innym niż $\mathbb{R}^3$. Można natomiast użyć 1-formy 4-potencjału $\mathbf{A}$ i tensora elektromagnetycznego (de facto 2-formy) $\mathbf{F} = \mathrm{d}\mathbf{A}$. Wówczas tensor energii-napięć zdefiniowany jest jako

$$T^{ij} = \frac{1}{\mu_0} \left(F^{ik} F^j{}_k - \frac{1}{4} g^{ij} F_{ab} F^{ab} \right)$$

zatem

$$T^i{}_j = -\frac{1}{\mu_0} \left(F^{ik} F_{kj} + \frac{1}{4} \delta^i{}_j F_{ab} F^{ab} \right)$$

Tutaj już widać, że $F_{ab} F^{ab} \Omega = \mathbf{F} \wedge \star\mathbf{F}$, więc coś by można pewnie z tym dalej podziałać. Przy czym trzeba by pewnie zdefiniować $T^i = T^i_j \,\mathrm{d}x^j$ jako 1-formę o wartościach w $\Gamma(\mathrm{T}M)$ (czy coś w ten deseń). Wówczas $\mathrm{D}T^i \sim \nabla_j T^{ij} = f^i$.

Zadanie 2 Bierzemy kulę o ładunku Q, promieniu R, jednorodnie naładowaną. Bierzemy ostry nóż i przecinamy kulę w płaszczyźnie xy. Jaka siła działa na górną półkulę $(z > 0)$?

Zaatakujemy problem tensorem napięć Maxwella. Wskazówka: jaki jest kierunek tej siły? Wydaje się, że powinien iść w kierunku osi z.

$$\mathbf{E}(r) = \frac{Q\mathbf{e}_r}{4\pi\varepsilon_0}\begin{cases}\dfrac{r}{R^3} & r \le R\\ \dfrac{1}{r^2} & r \ge R\end{cases}$$
$$\mathbf{e}_r = \cos\phi\sin\theta\,\mathbf{e}_x + \sin\phi\sin\theta\,\mathbf{e}_y + \cos\theta\,\mathbf{e}_z$$

Wyrażamy tensor Maxwella we współrzędnych kartezjańskich.

$$\begin{aligned}T_{zx} &= \varepsilon_0 E_z E_x\\ T_{zz} &= \frac{\varepsilon_0}{2}\Big(E_z^2 - E_x^2 - E_y^2\Big)\\ T_{zy} &= \varepsilon_0 E_z E_y\end{aligned}$$

Na górnej półsferze,

$$\begin{aligned}E_x &= \frac{Q}{4\pi\varepsilon_0 R^2}\cos\phi\sin\theta\\ E_y &= \frac{Q}{4\pi\varepsilon_0 R^2}\sin\phi\sin\theta\\ E_z &= \frac{Q}{4\pi\varepsilon_0 R^2}\cos\theta\end{aligned}$$

Brzegiem górnej półkuli jest czasza C (górna półsfera) oraz denko D.

$$\begin{aligned}{F_V}^z &= \left(\int_C + \int_D\right) {T^z}_j \,\mathrm{d}\sigma^j\\ &\stackrel{\text{def}}{=} F_C + F_D\end{aligned}$$

Najpierw liczymy całkę po półsferze.

$$\begin{aligned}F_C &= \int_C \Big(T_{zx}\,\mathrm{d}\sigma_x + T_{zy}\,\mathrm{d}\sigma_y + T_{zz}\,\mathrm{d}\sigma_z\Big) = (*)\\ \mathbf{n}\,\mathrm{d}\sigma &= R^2 r\sin\theta\,\mathrm{d}\theta\,\mathrm{d}\phi\,\mathbf{e}_r = R^2 r\sin\theta\,\mathrm{d}\theta\,\mathrm{d}\phi\,\big(\cos\phi\sin\theta\,\mathbf{e}_x + \sin\phi\sin\theta\,\mathbf{e}_y + \cos\theta\,\mathbf{e}_z\big)\end{aligned}$$

Stąd,

$$\begin{aligned}(*) &= \int_{[0,2\pi]\times[0,\pi/2]} \Big(T_{zx}\cos\phi\sin\theta + T_{zy}\sin\phi\sin\theta + T_{zz}\cos\theta\Big) R^2\sin\theta\,\mathrm{d}\theta\,\mathrm{d}\phi\\ &= \frac{Q^2}{64\pi\varepsilon_0 R^2}\end{aligned}$$

Zostaje koło równikowe (denko D), dla którego $\mathbf{n}\,\mathrm{d}\sigma = -\,\mathrm{d}\sigma\,\mathbf{e}_z$.

$$F_D = -\int_D T_{zz}\,\mathrm{d}\sigma = (*)$$

Obcinając T_{zz} do denka,

$$T_{zz} = \frac{\varepsilon_0}{2}\left(E_z^2 - E_x^2 - E_y^2\right) = -\frac{\varepsilon_0}{2}\frac{Q^2}{16\pi^2\varepsilon_0^2}\frac{r^2}{R^6}$$

Stąd,

$$\begin{aligned}(*) &= \int_{[0,R]\times[0,2\pi]} \frac{Q^2}{32\pi^2\varepsilon_0}\frac{r^2}{R^6} r \, \mathrm{d}r \, \mathrm{d}\phi \\ &= \frac{Q^2}{64\pi\varepsilon_0 R^2}\end{aligned}$$

Finalnie,

$$\mathbf{F}_V = \frac{Q^2}{64\pi\varepsilon_0 R^2}\mathbf{e}_z$$

Gdybyśmy chcieli do tego podejść inaczej (w tym przypadku prościej), moglibyśmy liczyć całkę po płaszczyźnie xy minus denko D. Wówczas, tensor napięć obcięty do $xy \setminus D$,

$$T_{zz} = -\frac{\varepsilon_0}{2}\frac{Q^2}{16\pi^2\varepsilon_0^2}\frac{1}{r^4}$$

przy czym to ten tensor na obszarze $xy \setminus D$.

$$\begin{aligned}{F_V}^z &= \int_{[R,\infty]\times[0,2\pi]} \frac{Q^2}{32\pi^2\varepsilon_0 r^4} r \, \mathrm{d}r \, \mathrm{d}\phi = \frac{Q^2}{16\pi\varepsilon_0}\left(-\frac{1}{2r^2}\right)\Bigg|_R^\infty \\ &= \frac{Q^2}{32\pi\varepsilon_0 R^2}\end{aligned}$$

Jakie jest wytłumaczenie wzięcia większego $V = \{(x, y, z) \colon z > 0\}$ ograniczającego półsferę? Otóż $E \sim r^{-2}$ zatem $T \sim r^{-4}$, zatem $\mathrm{T} \cdot \mathrm{d}\sigma \sim r^{-2}$, a w przejściu do nieskończoności, ten wkład dąży do zera.

Ćwiczenia 7: Przepływ prądu, prądy wirowe

24 lis 2021 **Zadanie 1** Rozważmy dwie koncentryczne sfery, między którymi jest dielektryk o przenikalności ε i przewodnictwie σ. W czasie $t = 0$ zadano ładunek q_0 na okładce wewnętrznej. Policzyć ładunek na wewnętrznej okładce $q(t)$, całkowitą energię, jaka wydzieli się w wyniku przepływu prądu i całkowitą energię pola elektrycznego między okładkami w chwili początkowej.

Ponieważ ładunek na zewnętrznej okładce nie wpływa na pole między nimi (Gauss), więc warunek początkowy na zewnętrznej okładce jest nam zupełnie niepotrzebny. W chwili $t = 0$ pole między okładkami to

$$\mathbf{E}(0) = \frac{q_0}{4\pi\varepsilon_0\varepsilon r^2}\mathbf{e}_r$$

Jeśli na zewnętrznej okładce ładunek wynosi $-q_0$, to pole jest wówczas jedynie między okładkami. W wariancie zerowego ładunku, pole będzie też poza.

Rozważmy chwilę $t > 0$. Wówczas pole między okładkami,

$$\mathbf{E}(t) = \frac{q(t)}{4\pi\varepsilon_0\varepsilon r^2}\mathbf{e}_r$$

gdzie zaniedbujemy wpływ ładunków prądowych i zakładamy, że rozmiar układu jest mały (żeby nie było problemów z prędkością propagacji pola). Wówczas gęstość prądu jest zdefiniowana przez prąd przepływający przez pewną powierzchnię S z wektorem normalnym $\mathbf{n}$:

$$\begin{aligned} \mathrm{d}I &\overset{\text{def}}{=} (\mathbf{j} \mid \mathbf{n})\,\mathrm{d}\sigma = \sigma\mathbf{E} \\ \mathbf{j} &= \frac{\sigma q(t)}{4\pi\varepsilon_0\varepsilon r^2}\mathbf{e}_r \end{aligned}$$

Zatem natężenie prądu to

$$\begin{aligned} I &= \int_{S(r)} (\mathbf{j} \mid \mathbf{n})\,\mathrm{d}\sigma \\ &= \int_{[0,\pi]\times[0,2\pi]} \mathrm{d}\theta\,\mathrm{d}\phi\, r^2 \sin\theta \frac{\sigma q(t)}{4\pi\varepsilon_0\varepsilon r^2} = \frac{\sigma q(t)}{\varepsilon_0\varepsilon} \end{aligned}$$

Stąd dostajemy równanie różniczkowe

$$\begin{aligned} -\frac{\mathrm{d}q}{\mathrm{d}t} &= \frac{\sigma q(t)}{\varepsilon_0\varepsilon} \\ q(t) &= q_0 \exp\left(-\frac{\sigma t}{\varepsilon_0\varepsilon}\right) \end{aligned}$$

Teraz liczymy całkowitą energię, która się wydzieli przez przepływ prądu.

$$\begin{aligned} W &= \int_0^\infty P(t)\,\mathrm{d}t = \int_0^\infty UI\,\mathrm{d}t \\ I &= -\frac{\mathrm{d}q}{\mathrm{d}t} = \frac{q_0\sigma}{\varepsilon_0\varepsilon}\exp\left(-\frac{\sigma t}{\varepsilon_0\varepsilon}\right) \end{aligned}$$

Żeby wyznaczyć napięcie, nie musimy decydować jaki jest ładunek na zewnętrznej okładce. Musielibyśmy go ustalić gdybyśmy chcieli żądać, aby potencjał zanikał w nieskończoności. Natomiast napięcie to różnica potencjałów między okładkami, zatem ta subtelność się kasuje przy odejmowaniu obu potencjałowi. A inaczej, bez zbędnego tłumaczenia, potencjał między punktem A, B to po prostu całka z pola między tymi punktami (oczywiście po dowolnej drodze).

$$U = \frac{q(t)}{4\pi\varepsilon_0\varepsilon}\left(\frac{1}{a} - \frac{1}{b}\right)$$

Stąd energia to

$$\begin{aligned} W &= \int_0^\infty \frac{1}{4\pi\varepsilon_0\varepsilon} q_0 e^{-\frac{2\sigma t}{\varepsilon_0\varepsilon}} \frac{q_0\sigma}{\varepsilon_0\varepsilon}\left(\frac{1}{a} - \frac{1}{b}\right)\mathrm{d}t \\ &= \int_0^\infty \frac{q_0^2\sigma}{4\pi\varepsilon_0^2\varepsilon^2}\left(\frac{1}{a} - \frac{1}{b}\right) e^{-\frac{2\sigma t}{\varepsilon_0\varepsilon}}\,\mathrm{d}t \\ &= \frac{q_0^2}{8\pi\varepsilon_0\varepsilon}\left(\frac{1}{a} - \frac{1}{b}\right) \end{aligned}$$

Chcemy mieć również energię pola między okładkami. Dla ośrodka dielektrycznego, gęstość energii pola elektrycznego to

$$\begin{aligned} U_E &= \frac{1}{2}(\mathbf{E} \mid \mathbf{D}) = \frac{1}{2}\frac{q_0}{4\pi\varepsilon_0\varepsilon r^2}\frac{q_0}{4\pi r^2}(\mathbf{e}_r \mid \mathbf{e}_r) \\ &= \frac{q_0^2}{32\pi^2\varepsilon_0\varepsilon r^4} \\ E_{\text{pola}} &= \int_{\substack{\text{objętość} \\ \text{między sferami}}} \frac{q_0^2}{32\pi^2\varepsilon_0\varepsilon r^4} r^2 \,\mathrm{d}r \,\mathrm{d}\Omega \\ &= \frac{q_0^2}{32\pi^2\varepsilon_0\varepsilon} 4\pi \int_a^b \frac{\mathrm{d}r}{r^2} = \frac{q_0^2}{8\pi\varepsilon_0\varepsilon}\left(\frac{1}{a} - \frac{1}{b}\right) \end{aligned}$$

Cała energia początkowo zebrana w polu między okładkami wydzieliła się przez prąd.

Zadanie 2 Rozważmy metalową rurkę (ale materiał nieidealnie przewodzący, w nadprzewodniku by nie działało) i wrzucony do niej magnes o masie M. Chcemy znaleźć prędkość spadania v.

Robimy model, więc formułujemy listę życzeń i okaże się które jej elementy są niezbędne i występują w wyniku.
Założymy, walec spada nie obracając się, z czego wynika, że $\mathbf{m} = \mathbf{e}_z$. W tym układzie będą się indukowały prądy wirowe płynące w kierunku $\mathbf{e}_\phi$. Pomijamy opory powietrza. Zakładamy, że ścianki rury są cienkie (wyjdzie nam, że to nie jest ważne założenie), mają grubość D. Nie chcemy efektów brzegowych, czyli zakładamy, że rura jest nieskończona. Przydałoby się znać promień rury a. Materiał, z którego jest wykonana rura ma przewodność σ i ma zaniedbywalne własności dielektryczne. Musimy też założyć, że efekt dipola magnetycznego jest odczuwalny natychmiastowo we wszystkich miejscach rury (oddziaływania rozchodzą się natychmiastowo).

Kilka ćwiczeń temu liczyliśmy pole dipola magnetycznego,

$$\begin{aligned} \mathbf{B} &= \frac{\mu_0}{4\pi\mathcal{R}^3}\left[\frac{3}{\mathcal{R}^2}(\mathbf{m} \mid \boldsymbol{\mathcal{R}})\boldsymbol{\mathcal{R}} - \mathbf{m}\right] \\ \boldsymbol{\mathcal{R}} &= \mathbf{r} - \mathbf{r}' \\ \mathbf{B} &= \operatorname{rot} \mathbf{A} \\ \mathbf{A} &= \frac{\mu_0}{4\pi\mathcal{R}^3}\mathbf{m} \times \boldsymbol{\mathcal{R}} \end{aligned}$$

Najpierw musimy się zastanowić jak inaczej, energetycznie opisać fakt ruchu jednostajnego dipola. Na dipolu pracuje siła grawitacji i siła oporu wytwarzana przez prądy wirowe w walcu. Zauważmy więc, że ruch jednostajny znaczy tyle, że moc siły oporu $\mathbf{F}_{\text{op}} = -M\mathbf{g}$ równa $P = Mgv$ musi być równa mocy wydzielanej wskutek obecności prądów wirowych. Musimy się dobrać do tych prądów i napięcia (moc prądu to $P = UI$ modulo całki). Możemy skorzystać z prawa Faradaya licząc siłę elektromotoryczną na kolejnych obręczach będących przekrojami walca. Dzielimy walec na takie obręcze, parametryzujemy je przez

$$O_z = \{\mathbf{r} = a\mathbf{e}_\rho + z\mathbf{e}_z \colon \phi \in [0, 2\pi]\}$$

Położenie dipola można opisać przez wektor

$$\mathbf{r}' = -vt\mathbf{e}_z$$

Wówczas, strumień pola przez koło powierzchnię przekroju walca to

$$\begin{aligned}\phi_B(z) &= \int_{\text{przekrój}} (\mathbf{B} \mid \mathbf{n})\,\mathrm{d}\sigma = \int_{\text{przekrój}} (\operatorname{rot}\mathbf{A} \mid \mathbf{n})\,\mathrm{d}\sigma \\ &\overset{\text{Stokes}}{=} \oint_{C(a)} (\mathbf{A} \mid \mathbf{t})\,\mathrm{d}l\end{aligned}$$

W naszym układzie,

$$\begin{aligned}\mathbf{t} &= e_\phi, \quad \mathrm{d}l = a\,\mathrm{d}\phi \\ \mathbf{A} &= \frac{\mu_0}{4\pi}\frac{1}{\left[a^2 + (z+vt)^2\right]^{3/2}} m\mathbf{e}_z \times \left[a\mathbf{e}_\rho + (z+vt)\mathbf{e}_z\right] \\ &= \frac{\mu_0}{4\pi}\frac{1}{\left[a^2 + (z+vt)^2\right]^{3/2}} ma\mathbf{e}_\phi\end{aligned}$$

Stąd,

$$\Phi_B(z) = \frac{\mu_0 m a^2}{2}\frac{1}{\left[a^2 + (z+vt)^2\right]^{3/2}}$$

Teraz użyjmy prawa Faradaya aby dostać napięcie (SEM) w „pętli z prądem ograniczonej przez pole przekroju”, tj. de facto napięcie prądów wirowych:

$$\varepsilon = -\frac{\mathrm{d}\Phi_B}{\mathrm{d}t} = \frac{3\mu_0 m a^2 v(z+vt)}{2\left[a^2 + (z+vt)^2\right]^{5/2}}$$

Jak to przełożyć na prąd płynący w walcu? Powierzchnia $\mathrm{d}\sigma$ oznacza powierzchnię $D\,\mathrm{d}z$ małego elementu przekroju pionowego walca.

$$\begin{aligned}\mathbf{j} &= j\mathbf{e}_\phi \\ \mathrm{d}I &= (\mathbf{j} \mid \mathbf{n})\,\mathrm{d}\sigma = jD\,\mathrm{d}z \\ \varepsilon &= \oint_{C(a)} (\mathbf{E} \mid \mathbf{t})\,\mathrm{d}l = 2\pi a E\end{aligned}$$

Stąd, korzystając z prawa Ohma $\mathbf{j} = \sigma\mathbf{E}$,

$$\mathbf{j} = \frac{\sigma\varepsilon}{2\pi a}\mathbf{e}_\phi$$

Zatem element prądu (wirowego) płynącego w małym pierścieniu to

$$\begin{aligned}\mathrm{d}I &= \frac{\sigma\varepsilon}{2\pi a} D\,\mathrm{d}z = \frac{3\mu_0 m a v(z+vt)\sigma D}{4\pi\left[a^2 + (z+vt)^2\right]^{5/2}}\,\mathrm{d}z \\ \mathrm{d}P &= \varepsilon\,\mathrm{d}I = \frac{9}{8\pi}\frac{\mu_0^2 m^2 a^3 (z+vt)^2 v^2 \sigma D}{\left[a^2 + (z+vt)^2\right]^5}\,\mathrm{d}z\end{aligned}$$

Aby dostać całą moc, musimy wycałkować to po wszystkich pierścieniach, zatem po $z \in (-\infty, \infty)$. W tym momencie w sumie moglibyśmy skrócić długość rury, nie wykorzystaliśmy jakoś mocno nigdzie tego założenia. Założenie o cienkości ścianek wykorzystaliśmy zakładając stałość pola na obszarze $r \in [a, a+D]$.

$$P = \frac{9}{8\pi}\int_{-\infty}^{+\infty} \mathrm{d}z\, \frac{\mu_0^2 m^2 a^3 (z+vt)^2 v^2 \sigma D}{\left[a^2 + (z+vt)^2\right]^5} = \left| \begin{array}{c} \tilde{z} = z + vt \\ \mathrm{d}\tilde{z} = \mathrm{d}z \\ \tilde{z} \stackrel{\text{def}}{=} z \end{array} \right|$$
$$= \frac{9}{8\pi}\mu_0 m^2 a^2 v^2 \sigma D \int_{-\infty}^{+\infty} \mathrm{d}z\, \frac{z^2}{(a^2+z^2)^5}$$

Można to już przecałkować przez residua, ale teraz zrobimy to przez serię fortunnych podstawień zwieńczonych pewną torturą.

$$= \left| \begin{array}{c} z = a\xi \\ \mathrm{d}z = a\,\mathrm{d}\xi \end{array} \right| = \frac{9}{8\pi}\frac{\mu_0^2 m^2 v^2 \sigma D}{a^4}\int_{-\infty}^{+\infty} \frac{\xi^2\,\mathrm{d}\xi}{\left(1+\xi^2\right)^5}$$

Teraz podstawienie trygonometryczne,

$$= \left| \begin{array}{ll} \dfrac{1}{1+\xi^2} = \cos^2\theta & \theta \in [-\pi/2, \pi/2] \\ \dfrac{\xi^2}{1+\xi^2} = \sin^2\theta & \dfrac{\xi\,\mathrm{d}\xi}{\left(1+\xi^2\right)^2} = \sin\theta\cos\theta\,\mathrm{d}\theta \end{array} \right|$$
$$= \frac{9}{8\pi}\frac{\mu_0^2 m^2 v^2 \sigma D}{a^4}\int_{-\pi/2}^{\pi/2} \sin^2\theta\cos^6\theta\,\mathrm{d}\theta$$

Teraz mamy nową całkę,

$$\int_{-\pi/2}^{\pi/2} \sin^2\theta\cos^6\theta\,\mathrm{d}\theta = \int_{-\pi/2}^{\pi/2} \left(\cos^6\theta - \cos^8\theta\right)\mathrm{d}\theta$$
$$\int_{-\pi/2}^{\pi/2} \cos^n\theta\,\mathrm{d}\theta = \int_{-\pi/2}^{\pi/2} \cos^{n-2}\theta\,\mathrm{d}\theta - \int_{-\pi/2}^{\pi/2} \sin^2\theta\cos^{n-2}\theta\,\mathrm{d}\theta$$

To się tradycyjnie atakowało teraz przez części gdzie $f = \sin\theta$. Stąd dostaje się wzór redukcyjny na te całki,

$$\frac{n}{n-1}\int_{-\pi/2}^{\pi/2} \cos^n\theta\,\mathrm{d}\theta = \int_{-\pi/2}^{\pi/2} \cos^{n-2}\theta\,\mathrm{d}\theta$$

Wobec tego,

$$\int_{-\pi/2}^{\pi/2} \left(\cos^6\theta - \cos^8\theta\right)\mathrm{d}\theta = \frac{1}{8}\int_{-\pi/2}^{\pi/2} \cos^6\theta\,\mathrm{d}\theta = \frac{5\pi}{128}$$

W końcu możemy dokończyć liczenie mocy wydzielonej na całej rurze,

$$P = \frac{9}{8\pi}\frac{\mu_0^2 m^2 v^2 \sigma D}{a^4}\frac{5\pi}{128} = \frac{45}{1024}\frac{\mu_0^2 m^2 v^2 \sigma D}{a^4}$$

Jest to cała moc tracona na ciepło wskutek przepływu prądów wirowych. Z drugiej strony to moc siły oporu równoważącej siłę ciężkości spadającego dipola.

$$= Mgv$$

Zauważmy, że wydzielana moc jest kwadratowo proporcjonalna do siły dipola, proporcjonalna doo grubości ścianek (w zakresie stosowalności przybliżenia chudych ścianek) i mocno rosnąca wraz z malejącym promieniem rurki. Finalnie,

$$v = \frac{1024}{45}\frac{Mga^4}{\mu_0^2 m^2 \sigma D}$$

Wniosek jest taki, że do ulubionego eksperymentu prof. Wysmołka najlepiej wziąć bardzo małą, ale możliwie (rozsądnie) grubą rurkę i silny magnes.

Zastanówmy się jeszcze nad faktem nieuwzględnienia samoindukcji. Ona daje wkłady proporcjonalne do $1/c$ (albo mniejsze?), ale w naszym modelu i tak przyjmowaliśmy de facto $c \to \infty$, więc nie musimy się tym szczególnie przejmować.

Dodatek do zadania 2 Policzę jeszcze raz tę niełądną całkę przez residua.

$$F = \int_{\mathbb{R}} \frac{\xi^2}{(1+\xi^2)^5}\,\mathrm{d}\xi$$

Niech $\Gamma = \Gamma_1 \cup \Gamma_2$, gdzie $\Gamma_1 = [-R, R] \times \{0\}$ i $\Gamma_2 = \{(x,y) \in \mathbb{R}^2 \colon x^2 + y^2 = R \wedge y \geq 0\}$ (kontur półokrąg). Wówczas,

$$f(z) = \frac{z^2}{(1+z^2)^5} = \frac{z^2}{(z+i)^5(z-i)^5}$$

$$F = \lim_{R\to\infty}\left(\int_{\Gamma_1} + \int_{\Gamma_2}\right) f(z)\,\mathrm{d}z$$

ponieważ ze standardowych szacowań, całka po Γ_2 zanika przy $R \to \infty$. Żeby nie być gołosłownym, po szybkich przekształceniach,

$$\left|\int_{\Gamma_2} f(z)\,\mathrm{d}z\right| \leq \frac{\pi R^3}{(1-R^2)^5} \xrightarrow{R\to\infty} 0$$

Z drugiej strony,

$$F = \lim_{R\to\infty}\int_{\Gamma} f(z)\,\mathrm{d}z = 2\pi i \operatorname{Res}_i f(z)$$

$z = i$ jest biegunem rzędu 5, zatem

$$\operatorname{Res}_i f(z) = \lim_{z\to i}\frac{1}{4!}\frac{\mathrm{d}^4}{\mathrm{d}z^4}\left[(z-i)^5 f(z)\right] = \frac{1}{24}\lim_{z\to i}\frac{\mathrm{d}^4}{\mathrm{d}z^4}\frac{z^2}{(z+i)^5}$$

$$= \frac{1}{24}\lim_{z\to i}\left[\frac{1680z^2}{(z+i)^9} - \frac{1680z}{(z+i)^8} + \frac{360}{(z+i)^7}\right] = -\frac{1}{24}\frac{15i}{32}$$

Stąd,

$$F = -2\pi i\frac{5i}{256} = \frac{5\pi}{128}$$

Jedynym bolesnym momentem było różniczkowanie prostej funkcji wymiernej, które i tak każdy by robił w wolframie lub policzył to z 5 razy w czasie poświęconym na wymyślanie podstawień trygonometrycznych.